

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ÚSTAVNÍ ŽALOBA PROTI PREZIDENTU REPUBLIKY

Plzeň 2021

Dominik Hoda

Západočeská univerzita v Plzni
Obor Právo a právní věda
Katedra ústavního a evropského práva

Název: Ústavní žaloba proti prezidentu republiky

Autor: Dominik Hoda

Rok: 2021

Vedoucí práce: JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Ústavní žaloba proti prezidentu republiky vypracoval sám a veškeré použité zdroje a literaturu uvedl v seznamu použitých pramenů a literatury.

Plzeň, březen 2021

.....

Dominik Hoda

PODĚKOVÁNÍ

Velice rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé práce, JUDr. Vladislavu Vnenkovi, Ph.D., za bezkonkurenční vedení mé kvalifikační práce, drahocenné rady a připomínky, že ve mne vzbudil zájem o ústavní právo, dále za to, že mi byl oporou během celého studia, za obrovskou inspiraci a za to, že se stal mým, nezdráhám se říci vzorem nejen ve studijní a profesní, ale životní stránce obecně. Bez něj bych rozhodně nebyl tam, kde jsem.

Mé vřelé poděkování patří také vedouc katedry doc. JUDr. Monice Forejtové, Ph.D., za laskavý přístup a poskytnutí možnosti působit jako pomocný vědecký pracovník na Katedře ústavního a evropského práva, a vůbec celé katedře včetně JUDr. Tomáši Pezlovi, Ph.D., JUDr. Zuzaně Vostré, Ph.D. a JUDr. Pavle Buriánové za poskytnutí možnosti účastnit se několika projektů, kolokvií, akcí a také programu Erasmus, který mi přinesl výjimečné zkušenosti. Tímto bych rád poděkoval rovněž tajemnici katedry Ivaně Jurčové.

Dále bych chtěl velice poděkovat Mgr. Přemyslu Líbalovi za objasnění jak funguje právo v praxi, za cenné praktické a za posunutí se nejen v kariérním životě.

Samozřejmě mé díky patří rovněž všem mým přátelům, kteří vždy vyvinuli maximální úsilí, aby mě podpořili, jmenovitě pak Marku Uksovi, Kristýně Platovské, Huy Ho Bovi, Tomáši Pagáčovi a jeho rodině, Jaroslavu Šebestovi, Františku Prešinskému, Václavu Šimáčkovi, Jarsolavu Korpovi, Josefu Dvořákovi, Lukáši Kejhovi a Janě Stáhlichové, rodině Jiyane, Gabriele Lhotské a Anně Bártové.

Obrovské poděkování patří mé rodině, která pokaždé stála po mém boku při jakékoli situaci, rodičům a sestře za obrovskou podporu, bratrovi za životní inspiraci a za to, že mi jde příkladem a mladšímu bratrovi za obecný nadhled.

Mimořádné poděkování patří také paní Boženě Limburské.

Speciální poděkování patří rovněž mým prarodičům, Jindřichu Potužníkovi a již zesnulé Martě Potužníkové, které bych tímto rád tuto práci věnoval.

Obsah

ÚVOD	1
1 HISTORICKÝ VÝVOJ	4
1.1. Recepční norma a Prozatímní ústava	4
1.2. Ústava 1920	6
1.3. Ústava Československé republiky z roku 1948	8
1.4. Ústava Československé socialistické republiky 1960	9
1.5. Ústava 1968	10
2 POSTAVENÍ PREZIDENTA REPUBLIKY V ÚSTAVNÍM SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY	11
2.1. Postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky a přiblížení jeho pravomocí	11
2.2. Volba prezidenta republiky	19
2.3. Vznik mandátu prezidenta republiky	24
3 ODPOVĚDNOST PREZIDENTA REPUBLIKY	29
3.1. Teorie odpovědnosti	29
3.2. Odpovědnost v ústavním právu	30
3.3. Odpovědnost prezidenta republiky před zavedením přímé volby	36
3.4. Odpovědnost prezidenta republiky po zavedení přímé volby	37
4 VYMEZENÍ ÚSTAVNÍCH DELIKTŮ	39
4.1. Ústavní žaloba obecně	39
4.2. Vymezení ústavního deliktu velezrady	42
4.3. Vymezení ústavního deliktu hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku	52
5 ÚSTAVNÍ ŽALOBA PROTI PREZIDENTU REPUBLIKY A ŘÍZENÍ O NÍ	56
5. 1. Změny po novele a proces podání ústavní žaloby	56
5. 2. Řízení o ústavní žalobě	57
5. 3. Účinky nálezů, sankce a obnova řízení	59
5. 4. Exkurs k projednané ústavní žalobě a k dalšímu pokusu o její podání ..	61
ZÁVĚR	64
SUMMARY	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67

SEZNAM ZKRATEK

Recepční norma	zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého
Prozatímní ústava	zák. č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě
Ústava 1920	ústavní zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky
Ústava 9. května	ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
Ústava 1960	ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
Ústava 1968	ústavní zákon č. 143/1968, o Československé federaci
Ústava ČR	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	Listina základních práv a svobod (publikováno pod č. 2/1993 Sb.)
Zákon o Ústavním soudu	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
JŘPS	zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny
JŘS	zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ÚVOD

Po celou dobu existence různých státních útvarů, ústavních řízení a forem vlády byla vždy ustavena osoba, popř. osoby, které stály v jejich čele. Ať se jedná v monarchistických zřízeních o panovníky v podobě králů, císařů, carů, sultánů, kněží, či prezidenty v parlamentních ústavních zřízeních, vždy jim byly přiznány práva a povinnosti spojené s jejich funkcí, určité pravomoci. Od doby vzniku samostatného Československého státu je až dodnes hlavou státu prezident. Někteří prezidenti se dokonce stali symboly boje za právo a svobodu a povznesli tak prestiž funkce prezidenta republiky, někteří bohužel naopak. Faktem zůstává, že se jedná o funkci váženou, vznešenou a úctyhodnou, znamenitě důležitou. Zdrojem veškeré moci je však lid, a protože funkci prezidenta republiky stále vykonává určitá fyzická osoba, které jsou svěřeny významné pravomoci, každý demokratický právní stát, ve kterém je funkční princip systému brzd a protivah a princip kontroly, by měl poskytovat nástroj ochrany, který umožní včas zasáhnout proti jednání, které již není slučitelné s významem a principem dané funkce. Ne jinak by tomu mělo být i u funkce prezidenta republiky. V České republice, ostatně stejně jako v mnoha dalších demokratických státech, je k tomuto účelu k dispozici právní nástroj v podobě ústavní žaloby proti prezidentu republiky. Jedná se o nástroj sloužící k vyvození odpovědnosti prezidenta republiky v případě ohrožení státu a jeho demokratických základů, o nástroj, jehož úprava, jak ukáží dále, sahá již do samého počátku Československa a jeho podoba ve svých základech zůstala stejná dodnes.

Institut ústavní žaloby proti prezidentu republiky nebyl však ještě, i přes některé pokusy, plně využit a jeho úprava dostala v minulých letech značné změny v souvislosti s přijetím přímé volby prezidenta republiky. Téma ústavní žaloby je velmi aktuální, a protože se jedná o citlivý právní nástroj, o ústavní žalobě probíhají diskuse nejen na poli právní vědy a politologie, ale rovněž mezi širokou veřejností a jakékoli byť i pokusy o jejím podání vždy vzbuzují pozornost a značnou míru kontroverze.

Má kvalifikační práce si klade za cíl podrobněji vymežit institut ústavní žaloby v souvislosti se zařazením do systematiky ústavního práva a představit jeho použití jako prostředek k vyvození odpovědnosti, hlouběji prozkoumat skutkové podstaty ústavních deliktů, za které je možné ústavní žalobu podat, přiblížit proces

jejího schválení a podání, stejně tak jako řízení o ústavní žalobě před Ústavním soudem a následné vyvození důsledků, pokud bude ústavní žalobě vyhověno a stručně představit pokusy o její podání v novodobé historii České republiky. Kvalifikační práce nemá v úmyslu obsáhnout všechna hlediska postavení a odpovědnosti prezidenta republiky a jeho pravomocí, stejně jako nemá za cíl ani srovnat úpravu ústavní žaloby s úpravou ústavních žalob v jiných zemích. Úsilím práce je rovněž ukázat, že institut ústavní žaloby proti prezidentu republiky může přinést některé sporné či nejasné otázky, které v souvislosti s ústavní žalobou mohou vzniknout, a na které neexistuje zcela jednoznačná odpověď. Zejména zda se jedná o efektivní a použitelný nástroj kontroly, či zda je možné podat ústavní žalobu i proti jiné osobě než proti prezidentu republiky.

Pro lepší představení aspektů ústavní žaloby stručně nastíním vývoj úpravy ústavní žaloby a odpovědnosti v období od vzniku Československa až dodnes. Okrajově představím postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky, proces jeho zvolení a vzniku mandátu, neboť tato problematika je důležitá zejména k vymezení odpovědnosti prezidenta republiky, kterou představím následně. Vzhledem k účelu práce se budu zabývat odpovědností před přímou volbou prezidenta republiky i po jejím zavedení, pro lepší představu, zdali mělo zavedení přímé volby vliv na odpovědnost, popřípadě jak značný. Velmi důležité je rovněž vymezení skutkových podstat ústavních deliktů a problematika znaků daných skutkových podstat, které se chci věnovat podrobněji. V neposlední řadě představím proces schválení a podání ústavní žaloby Parlamentem ČR a jeho možná úskalí, na něho navazující řízení před Ústavním soudem, procesní práva stran řízení a důsledky nálezu a význam sankce. Ke konci provedu krátký exkurs pokusů o podání ústavní žaloby v novodobé historii České republiky.

Téma ústavní žaloby proti prezidentu republiky jsem si vybral na základě mého hlubšího zájmu o problematiku funkce prezidenta republiky, o politickou situaci v České republice, ale rovněž na základě mého zájmu o ústavní právo jako celek, který jsem si vypěstoval díky mému působení pomocného vědeckého pracovníka na Katedře ústavního a evropského práva Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, o čemž svědčí i publikace mého článku věnovaném slibu prezidenta republiky, ze kterého vychází rovněž část této práce, publikovaném ve sborníku příspěvků s názvem Proměny ústavy a evropského práva vydaného

Západočeskou univerzitou v Plzni.¹ Dále jsem čerpal převážně z komentářové literatury a odborných článků, které se objevily v odborných časopisech, týkající se zejména úvah na dané téma před zavedením přímé volby prezidenta a po něm. Monografie se dotýkaly tématu ústavní žaloby proti prezidentu republiky okrajově.

¹ HODA, Dominik. *Slib prezidenta České republiky a úvahy de constitutione ferenda*. In: VOŠTRÁ, Zuzana, ed. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 76-82.

1 HISTORICKÝ VÝVOJ

1.1. Recepční norma a Prozatímní ústava

O myšlence prezidenta státu se prvně začalo hovořit při přípravě právní normy v dubnu 1918 nazvanou „zákon o prozatímní vládě říše české“ přípravným výborem, která byla vypracována jeho členem F. Pantůčkem². V této době již bylo zřejmé, že Rakousko-Uhersko zanikne a vzniknou tak nové státy. Jelikož v názvu zákona byl obsažen název státního útvaru „říše česká“, je zřejmé, že nově vzniklý stát měl mít v názvu „říše“, ovšem návrh zákona přisoudil, že státní formu určí Národní shromáždění a Československá národní rada v Paříži. V návrhu zákona měl být nejvyšším státním orgánem a hlavou České říše prozatímní prezident, z toho lze usoudit, že se přeci jen počítalo s tím, že forma vlády bude demokratická a státní formou republika. Prozatímní prezident měl být jmenován Národním shromážděním a Československou národní radou a měl mít též dva až čtyři náměstky, kteří by ho zastupovali a tvořili prezidentův poradní orgán. Náměstky mělo volit Národní shromáždění absolutní většinou hlasů.³

Vztahy prozatímního prezidenta a vlády nebyly nikterak podrobně upraveny, ovšem prozatímní prezident měl být již jednou ze složek zákonodárního procesu, kdy by schvaloval a vyhlášoval zákony předložené vládou a potvrzené zákonodárnou komisí, nicméně s kontrasignací předsedy zákonodárné komise a příslušného člena vlády⁴, nebo pokud by zákonodárná komise neschválila projednání zákona, postoupila by návrh zákona s odůvodněním prezidentu republiky, ten by o tom vyrozuměl Národní shromáždění, které, pokud by neuznalo důvody odmítnutí za podstatné, mohlo vrátit návrh zpět zákonodárné komisi.⁵ Prozatímnímu prezidentovi by také zřejmě náleželo právo veta.⁶ Vzhledem k postavení Národního shromáždění bylo patrné, že prezident republiky měl být

² SCHELLE, K. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s. 2016, s. 121.

³ Tamtéž, s. 121.

⁴ Je patrné, že již při prvních pokusech sepsání ústavy zákonodárce navrhoval postupy a pravomoci prezidenta, které jsou podobné těm dnešním, a některé dokonce přetrvávali, jako příklad lze uvést kontrasignace zákonů předsedou vlády, předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a právě prezidentem republiky.

⁵ SCHELLE, K. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s. 2016, s. 122.

⁶ Zde souhlasím s názorem K. Schelle, který k tomu uvádí, že „Celý proces schvalování zákonů by byl poměrně složitý a představoval by poněkud atypickou a zvláštní formu parlamentní demokracie.“ SCHELLE, K. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s. 2016, s. 122.

spíše reprezentativním orgánem.⁷ U otázky moci soudní, její organizaci a výkon plánoval návrh zákona recipovat Rakousko – Uherskou úpravu, nově měl vzniknout pouze Nejvyšší a kasační soud a Nejvyšší správní soud, existence Ústavního soudu řešena nebyla.

Návrh zákona však nikdy přijat nebyl, neb nedisponoval takovou kvalitou, aby mohl tvořit základní pilíř nově vzniklého státu, byť i prozatímně. Některé jeho části posloužily pouze jako inspirace pro jiný, velmi narychlo vypracovaný zákon⁸ A. Rašínem, přijat Národním shromážděním 28. října 1918 zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého (dále jen „recepční zákon“), jakožto první zákon nově vzniklého státu.⁹ Jelikož byl velmi rychle připravený a měl být prozatímní,¹⁰ důsledkem byla strohost zákona, obsahoval pouze preambuli a pět článků, které upravovaly v článku 1 způsob určení státní formy, jenž mělo určit Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži¹¹ a prohlásila Národní výbor vykonavatelem státní svrchovanosti. V článku 2 recipovala zemské a říšské zákony a nařízení, v článku 3 určila podřízenost samosprávy Národnímu výboru, článkem 4 stanovila účinnost na 28. října 1918 a v článku 5 určila Národnímu výboru, aby recepční normu provedl. Velmi důležitým, převážně z pohledu ústavnosti a státu, bylo prohlášení v preambuli a to sice, že „*Samostatný stát československý vstoupil v platnost*“ a dále důvod, proč byla recepční norma vůbec vypracována: „*aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se staven novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nepřerušovaný přechod k novému životu (...)*“.

Vzhledem k povaze a struktuře recepčního zákona byla zřejmá potřeba vypracovat co možno nejrychleji zákon, který byl řešil ústavní problematiku, rozdělení mocí, více upravoval Národní shromáždění, pravomoci prezidenta a vládu. Za tímto účelem byla vypracována prozatímní ústava přijata Národním

⁷ Srov. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, s. 323.

⁸ Situace si to žádala, neboť politici nepočítali s takto rychlým rozpadem Rakousko – Uherska a byli nuceni jednat.

⁹ Podle toho, zda byl recepční zákon deklaratorní či konstitutivní, sám autor Alois Rašín se klonil k deklaratorní funkci, někteří odborníci však považují zákon za konstitutivní, viz SCHELLE, K. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s. 2016, s. 125.

¹⁰ Recepční norma byla však účinná dalších 20 let.

¹¹ Reprezentativní orgán zahraničního odboje založen v roce 1916.

výborem¹² jako zák. č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě (dále jen „prozatímní ústava“), jenž měla být spíše provizorní a počítalo se s tím, že ji nahradí jiná, lépe uspořádaná a obsáhlejší ústava.

Prozatímní ústava byla dělena na paragrafy, upravovala složení Národního výboru, Národního shromáždění a také již prezidenta republiky, leč jeho pravomoci nebyly příliš obsáhlé a funkce spíše formální. Proto prošla dvěma novelami¹³ upravujícími Národní shromáždění a prezidenta republiky, jehož slabé postavení se nelíbilo T. G. Masarykovi, a proto žádal o silnější pozici hlavy státu, po vzoru Spojených států amerických, kde prezident disponoval množstvím pravomocí a jeho postavení bylo významné. Prozatímní ústava prohlásila prezidenta republiky za hlavu státu, kterou volí Revoluční národní shromáždění.

Po novelizaci mělo prezidenta volit Národní shromáždění a funkce prezidenta měla trvat do doby, kdy podle ústavy konečně¹⁴ bude zvolena nová hlava státu. Změna u prezidenta republiky byla dále provedena zejména u prodloužení lhůty na právo veta na 14 dnů, rozšíření vrchního velitelství vojska na vší brannou moc, mohl také svolávat schůze vlády a předsedat jí, vyžádat si od každého člena vlády písemnou zprávu o kterékoli věci, která náleží do jeho působnosti a také byla řešena možnost, kdy prezident nebude schopen vykonávat svou funkci, nebo bude jeho místo uvolněno. V takovémto případě výkon pravomocí prezidenta republiky příslušel vládě, která mohla jednotlivými úkony pověřit svého předsedu, pokud by ale prezident onemocněl na více než měsíc, ve funkci ho měl zastoupit náměstek volený Národním shromážděním. Prezident republiky nemohl být trestně stíhán, ovšem nebylo řešeno za jaké činy, zda je toto ustanovení platné jen po dobu výkonu funkce, či do konce života. Každý vládní úkon prezidenta republiky vyžadoval ke své platnosti spolupodpis příslušného odpovědného člena vlády.

1.2. Ústava 1920

Po Prozatímní ústavě měla tedy přijít konečná ústava, která by dala určitou podobu státu, jeho dalšího směřování a pečlivěji by řešila státní moc. Taková ústava byla vypracována a přijata dne 29. února 1920 Národním shromážděním

¹² Zajímavostí zůstává, že před přijetím prozatímní ústavy byl Národním shromážděním přijat jednacím řádem Národního shromáždění.

¹³ Zákonem č. 138/1919 Sb. a zákonem č. 271/1919 Sb.

¹⁴ Zde lze je zřejmě, že se opravdu počítalo s jinou, konečnou ústavou.

československým jako zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky (dále jen „Ústava 1920“). Ústava 1920 byla inspirována rakouskou Prosinčovou ústavou z roku 1867 a francouzskou ústavou.¹⁵ Podle V. Pavlíčka lze Ústavu 1920 považovat, navzdory jejím nedostatkům, za nejtíhodnější ústavu v československé historii vůbec.¹⁶ V oblasti nejvyšších ústavních orgánů se Ústava 1920 inspirovala u francouzské republiky z období 3. republiky a u práv občanských navázala na úpravu Rakouska-Uherska.¹⁷ Ústava 1920 byla poprvé dělena na 6 hlav a upravovala rozdělení moci, ústavní orgány, poprvé zmínila ústavně zaručené svobody občanské, v § 1 odst. 2 konstatovala, že lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé a v § 2 prohlásila demokratické zřízení republiky, jejíž hlavou je volený prezident. Právě úprava funkce prezidenta republiky byla obsažena v části hlavy třetí nazvané moc vládní a výkonná.

Postavení prezidenta republiky nemělo být pouze reprezentativní, nýbrž měl disponovat rozsáhlými pravomocemi a aktivně se podílet na politickém poli.¹⁸ Prezident republiky byl volen Národním shromážděním a musel být státní občan Československé republiky volitelný do Poslanecké sněmovny po dosažení věku 35 let. Volební období začalo dnem složení slibu a trvalo 7 let, takto dlouhá doba měla upevňovat jeho stabilitu.¹⁹ Nikdo nemohl být zvolen více než dvakrát, to se však nestahovalo na prvního prezidenta Československé republiky.²⁰ Postavení prezidenta bylo slabší, oproti například Spojeným státům americkým.²¹ Pokud by prezident zemřel, mělo Národní shromáždění svolat do 14 dnů volební schůzi, kde by byl zvolen nový prezident. Pokud nebyl prezident schopen vykonávat svou funkci, příslušnost vlády převzít výkon a pověřit jednotlivými úkony svého předsedu zůstala. Doba nemoci, po které prezidenta zastoupí náměstek, se zvýšila

¹⁵ ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989, s. 8.

¹⁶ PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 72.

¹⁷ Tamtéž, s. 72.

¹⁸ VODÍČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 35.

¹⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, s. 339.

²⁰ Ústava sama dala jasně najevo postavení T. G. Masaryka.

²¹ Srov. PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 81.

na dobu delší než 6 měsíců. Zajímavostí také je, že jednou z možností, kdy prezident není schopen vykonávat svůj úřad Ústava stanovila zaneprázdněnost.

Odpovědnost prezidenta republiky byla upravena v zákoně č. 36/1934 sb. z. a n., o trestním stíhání prezidenta republiky a členů vlády podle § 34, § 67 a § 79 ústavní listiny. Ta umožňovala Sněmovně poslanecké podat obžalobu na prezidenta republiky jen pro velezradu, souzen měl být soudním výborem Senátu a trestem byla ztráta úřadu prezidenta a ztráta možnosti jej znovu nabýt.

1.3. Ústava Československé republiky z roku 1948

Po druhé světové válce vlivem jejího konce a nástupem komunistického režimu, který se snažil upevnit své postavení ve státu a obnovit demokratickou republiku pod rouškou lidové demokracie, která ve skutečnosti znamenala marxisticko-leninskou koncepci vlády proletariátu²² došlo ke snahám obnovit právní řád a nastolit právní kontinuitu v poválečném období.²³ Ústavodárné Národní shromáždění přijalo 9. května 1948 ústavní zákon 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky (dále jen „Ústava 9. května“), která byla rozdělena na Úvodní prohlášení, 12 článků a následně 10 specifikujících kapitol. Ústava 9. května se značně inspirovala Ústavou 1920, vycházela z dělby moci, nezávislosti soudnictví, parlamentní demokracie a zachovala ústavní orgány.

Postavení prezidenta republiky zůstalo ve své podstatě také zachováno, ovšem nabylo na významu spojením funkcí prezidenta republiky a předsedy, resp. prvního tajemníka KSČ.²⁴ Prezident republiky byl v čele státu, volen Národním shromážděním a funkční období trvalo 7 let. Zajímavostí zůstává, že Ústava 9. května explicitně upravila možnost prezidenta republiky být zvolen pouze dvakrát po sobě a znovu se prezidentem mohl stát až po uplynutí doby 7 let od ukončení jeho volebního období.

Pokud nemohl prezident déle než 6 měsíců vykonávat svůj úřad z důvodu zaneprázdněnosti nebo nemoci, po usnesení vlády zvolilo Národní shromáždění náměstka, který úřad prezidenta vykonával do doby neschopnosti výkonu funkce

²² PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 223.

²³ ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 126.

²⁴ GRONSKÝ, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa. I. 1914-1945*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 346.

prezidenta. Z výkonu svého úřadu nebyl odpovědný, k jakémukoli úkonu prezidenta bylo potřeba spolupodpisu odpovědného člena vlády a rovněž byla vláda odpovědna za jakékoli projevy související s prezidentským úřadem. Trestní stíhání prezidenta bylo možné pouze pro velezradu, za předpokladu podání žaloby předsednictvem Národního shromáždění a soudit ho mělo celé Národní shromáždění. Trestem mohla být rovněž pouze ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt a stejně tak mohl být stíhán pro velezradu jeho náměstek, pokud vykonával funkci prezidenta republiky.

1.4. Ústava Československé socialistické republiky 1960

Po narůstajícím tlaku Komunistické strany Sovětského svazu, vlivu komunismu a cíli vybudovat co nejsilnější pozici socialismu byla potřeba k tomuto přizpůsobit rovněž právní úpravu a s tím i úpravu socialistické ústavy.²⁵ Z toho důvodu Národní shromáždění přijalo 11. 7. 1960 ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky (dále jen Ústava 1960). Již z názvu státu je patrné, že snaha prosadit socialistický režim byla ohromná. Ústava 1960 byla dělena do devíti hlav, oproti Ústavě 1940 byla tedy značně zkrácena. Zpočátku při projednávání návrhů byla vedena debata o vytvoření kolegiální funkce v pozici hlavy státu, jako tomu bylo například v tehdejším Sovětském svazu, ovšem Ústava 1960 nakonec zůstala u jednoho prezidenta republiky, který byl v čele státu a jako představitel státní moci. Postavení prezidenta republiky zůstalo reflektováno souvislostí se spojením funkcí prezidenta a prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa.²⁶ Prezident republiky byl dále volen na dobu pěti let Národním shromážděním, kterému byl z výkonu své funkce odpovědný. V pojetí funkce prezidenta republiky byla Ústava 1960 velice strohá, odpovědnost a z ní vyvozené důsledky blíže neupravovala, pouze přenos výkonu funkce prezidenta republiky na vládu, pokud by se uvolnil jeho úřad, nový prezident by nebyl zvolen či by stávající prezident nebyl schopen ze závažných důvodů svou funkci vykonávat.

²⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém: *České právní dějiny*, 2. vyd, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 528.

²⁶ PAVLÍČEK Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 247.

1.5. Ústava 1968

Po významných událostech a politické krizi na přelomu let 1967-1968 došlo k radikální výměně ve funkci prezidenta republiky a předsedy ÚV KSČ a začala fáze pokusu obrodu demokracie známá jako „Pražské jaro“. Nelibost Sovětského svazu vyvrcholila 20. 8. 1968 vpádem vojsk Varšavské smlouvy na naše území a následnou okupací. Nová forma režimu a státu vyžadovala také právní zakotvení, a proto byly využity návrhy nové ústavy, která by reflektovala rozkvet demokracie z období Pražského jara a dne 27. října 1968 byla Národním shromážděním přijata nová ústava v podobě ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o Československé federaci (dále jen „Ústava 1968“), jenž nabyl účinnosti 1. 1. 1969. Z důvodu přípravy ještě před vpádem vojsk Varšavské smlouvy se však koncepčně nehodila do procesu normalizace, který následně nastal, a proto byla na konci roku přijata novela v podobě ústavního zákona č. 125/1970 Sb., která upravovala Ústavu 1968, aby odrážela zřízení centralizovaného státu.²⁷

Dělila se na 8 hlav a zahrnovala elementární úpravy státního zřízení a jeho orgánů. Ovšem úprava postavení a odpovědnosti prezidenta republiky zůstala strohá a z většiny kopírovala úpravu Ústavy 1960. Prezidenta volilo Federální shromáždění, kterému byl také ze své funkce odpovědný. Podle V. Pavlíčka šlo ovšem o ústavní fikci, neboť nedošlo k úpravě ústavní sankce či procesního řízení za porušení odpovědnost a vzhledem k tomu, že faktické vedení státu bylo de facto v rukou KSČ, nedalo se o odpovědnosti prezidenta hovořit.²⁸ Důrazně stavěla společnost nad jednotlivce a ústavně zakotvila vedoucí postavení KSČ.²⁹

Účinnost Ústavy 1968 trvala až do dne 1. 1. 1993, tedy vzniku samostatné České republiky a nabytí účinnosti ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava ČR“), účinné dodnes, jenž se významnou měrou inspirovala Ústavou 1920, člení se na Preambuli a 8 hlav, přičemž úřad prezidenta republiky je upraven podrobněji v hlavě třetí, která nese označení moc výkonná.

²⁷ PAVLÍČEK Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 261.

²⁸ Tamtéž, s. 265.

²⁹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 209.

2 POSTAVENÍ PREZIDENTA REPUBLIKY V ÚSTAVNÍM SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY

2.1. Postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky a přiblížení jeho pravomocí

Vzhledem ke stručnému představení historického vývoje ústav a postavení prezidenta republiky v předešlé kapitole se v této kapitole budu zabývat již pouze postavením prezidenta republiky od vzniku samostatné České republiky, tedy od 1. ledna 1993 s možným krátkým srovnáním s časy minulými. Dále porovnám několik různých pohledů na odpovědnost prezidenta před přímou volbou a po přímé volbě, neboť ani v této otázce nepanuje zcela jednoznačný názor a nakonec přidám svůj pohled na danou problematiku.

Pravomoci a postavení prezidenta republiky se v jednotlivých státech liší a vyplývají z toho, jaká je v dané zemi forma vlády, která může být prezidentská, parlamentní nebo poloprezidentská. V prezidentské republice představuje prezident republiky exekutivu, k jejíž výkonu není třeba vyslovení důvěry parlamentu,³⁰ jeho postavení je tak velice silné a disponuje širokou škálou pravomocí. Typická prezidentská forma vlády je ve Spojených státech amerických, kdy prezident je v čele exekutivy a jemu podřízení ministři tvoří funkci pouze poradní a výkonnou.³¹ Poloprezidentská forma vlády představuje silnější pozici vlády v exekutivě, která je odpovědná parlamentu a vedle ní stojí neodpovědný prezident republiky s významnými pravomocemi. Nakonec forma parlamentní vlády se vyznačuje důrazem na dělbu moci, ve které je vykonávána ústavními orgány, důležitou roli má parlament, kterému je odpovědná vláda a prezident republiky je spíše reprezentantem státu, se slabšími pravomocemi.

S určitými výjimkami byla forma vlády po dobu Československa parlamentní,³² na to navázala i Česká republika, což vyplývá z Ústavy ČR a potvrzuje to i důvodová zpráva, která nám přímo sama říká, že „Podle návrhu

³⁰ KLÍMA, Karel et al. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 190-191.

³¹ FILIP, Jan, Zdeněk KOUDELKA, Jiří KROUPA, Jan SVATOŇ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Renata VLČKOVÁ. *Soudobé ústavní systémy*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 38.

³² Blíže viz MATULA, Miloš. *Kontinuita a diskontinuita ústavní regulace výkonné moci v podmínkách Československa a České republiky*. In: GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. *Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. s. 42-51.

*ústavy je Česká republika parlamentní demokracií*³³. V parlamentní formě vlády je výraznější postavení spíše parlamentu a vlády, kteří drží moc, především politickou.³⁴ Mezi tradiční znaky parlamentní demokracie se mimo jiné řadí dualismus exekutivy, kterou tvoří vláda a prezident republiky, nutnost vlády mít důvěru Poslanecké sněmovny, kontrolní nástroje Poslanecké sněmovny vůči vládě, prezident republiky jako symbol státu aj.³⁵ Postavení prezidenta republiky je tedy například na rozdíl od prezidentské formy vlády odlišné. Vyplyvá již z Ústavy ČR, která v hlavě třetí s názvem Moc výkonná v čl. 54 odst. 1 dává explicitně najevo, že prezident republiky je hlavou státu³⁶ a rovněž nám určuje, do které části dělby moci prezident spadá. V. Sládeček zdůrazňuje, že pojem „hlava státu“ je obecný pojem pro státní orgán, jenž má eminentní význam v ústavním postavení, zejména v reprezentaci státu. Hlava státu je tak označení nejen pro prezidenta, ale může jí být i například král nebo císař a svůj původ má v pojetí státu jako těla z dob monarchie, kdy tělem (*corpus*) byl stát a jeho hlavou (*caput*) panovník.³⁷ P. Holländer chápe postavení prezidenta republiky ve dvojím smyslu, v jednom jako orgán moci výkonné a ve druhém jako orgán *sui generis*.

V. Šimíček připomíná, že mezinárodní právo veřejné bere hlavu státu pouze jako nejvýše postaveného z hlediska reprezentace státu, kdy hlava státu je oprávněna jednat za stát s dalšími představiteli jiných států, uzavírat mezinárodní smlouvy, ovšem subjektem mezinárodních smluv bude vždy stát, stejně tak jako jednání na poli mezinárodního práva učiněné hlavou státu budou zavazovat jí zastupovaný stát, nikoli hlavu státu jako osobu. Prezident republiky ovšem nemůže sám právně závazně jednat a zavazovat stát podle libosti, nemá tedy v jednání volnou ruku. Jako systém brzd slouží požadavky, které na něj kladou mezinárodní předpisy (např. Vídeňská úmluva o smluvním právu³⁸), ale i vnitrostátní předpisy v podobě souhlasu obou komor Parlamentu k ratifikaci³⁹ či

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 1/1993 Sb., tisk ČNR č. 152 z roku 1992.

³⁴ Viz. WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 70.

³⁵ FILIP, Jan. *Ústavní právo I: Základní pojmy a instituty, Ústavní základy ČR*. 4. opr. a dopl. vyd., v nakl. Doplněk 2 opr. a dopl. vyd. V Brně: Masarykova univerzita. 2003, s. 204-205.

³⁶ Státem se samozřejmě rozumí Česká republika, viz. čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR.

³⁷ SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 557.

³⁸ Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu, ze dne 4. září 1987.

³⁹ Srov. čl. 49 Ústavy ČR.

kontrasignace předsedou vlády nebo jím pověřeného člena vlády.⁴⁰ Samotná Ústava ČR ve svém článku 1 odst. 2 zavazuje Českou republiku k dodržování závazků, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.⁴¹

I přesto, že nelze státní moc striktně rozdělit na zákonodárnou, soudní a výkonnou, jelikož existuje i jisté propojení a jak tvrdí J. Wintr, tvoří také systém brzd a protiváh,⁴² pravomoci prezidenta spadají z větší části do moci výkonné. Dokonce i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/06 ze dne 11. 7. 2006 označuje prezidenta republiky za orgán moci výkonné. Postavení prezidenta republiky nelze teoreticky, ale ani prakticky jednoznačně vymezit a vnímán je napříč právní vědou různě. Prezident republiky není na vrcholu jakési pomyslné pyramidy moci, i Ústava ČR svým rozdělením a zařazením dává najevo, že prezident republiky stojí vedle ostatních ústavních orgánů jako jsou Poslanecká sněmovna, Senát, vláda, Ústavní soud.⁴³

Společně s jeho pravomocemi se postavení prezidenta republiky blíží podobě Ústavy z roku 1920, pravomoci prezidenta republiky se dělí na kontrasignované a nekontrasignované, kdy je k výkonu určité pravomoci třeba spolupodpisu předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, či postačí pouze signace prezidenta republiky, vymezené v článku 63 Ústavy ČR, resp. článku 62 Ústavy ČR. Právě povinnost kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády k výkonu určitých pravomocí je jedním z omezujících znaků postavení prezidenta republiky a jeho odpovědnosti⁴⁴, ovšem problematiku odpovědnosti rozvedu dále. Ústava ČR nám tedy jasně říká do jaké složky státní moci prezident republiky spadá, jenže nelze se spokojit pouze s touto skutečností, je důležité pravomoci prezidenta republiky a tím i jeho postavení více rozebrat. Tak například K. Klíma vnímá postavení prezidenta republiky jako zvláštní, spíše oddělené od moci zákonodárné, soudní a výkonné, nicméně zároveň spojující všechny tři moci

⁴⁰ Čl. 10 a čl. 10a odst. 2, resp. čl. 63 odst. 3 Ústavy ČR.

⁴¹ ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 191–192.

⁴² WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 82.

⁴³ Srov. SUCHÁNEK, Radovan a Věra JIRASKOVÁ. *Ústava České republiky v praxi: 15 let platnosti základního zákona*. Praha: Leges, 2009, s. 151.

⁴⁴ K interpretačním sporům o postavení prezidenta republiky ve vztahu k ostatním ústavním orgánům viz GERLOCH, Aleš. *K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 159. Sborníky (Mezinárodní politologický ústav), Sv. č. 34, s. 35–41.

a tvořící jakýsi můstek a spojení mezi nimi. Vysvětluje to tím, že prezident je nejen hlava státu, tedy že zastupuje stát navenek a tvoří nejvyšší reprezentativní složku, ale také že mu Ústava ČR svěřuje škálu pravomocí, které zasahují do jedné z mocí, či do nich spadá jejich materiální výkon.⁴⁵ S tím lze souhlasit, neboť postavení prezidenta nelze posuzovat jen podle formální podoby, ale je důležité se zaměřit na materiální stránku pravomocí. Pokud tak učiníme, zjistíme, že některé pravomoci, jak určuje K. Klíma „*neplní pouze reprezentativní pravomoci navenek státu, ale ústavy jim udělují i některé funkce ve vnitřních ústavních vztazích*“⁴⁶ a zasahují do ostatních kategorií státní moci. Jako příklad udává svolávání zasedání nebo rozpuštění parlamentu, možnost veto zákona, čímž se zasahuje do zákonodárné moci, jmenování vrcholných orgánů státu, nebo podílející se na výkon moci soudní v podobě udělení milosti a práva udělit amnestii, jmenování soudců a jiné. Nicméně zdůrazňuje, že tuto roli nelze vnímat jako jakousi čtvrtou moc vedle moci zákonodárné, soudní a výkonné, ale jako nepolitickou a stabilizující funkci.⁴⁷

J. Wintřák vnímá prezidenta republiky jako reprezentanta státu, garanta řádu a moderátora politických sporů, ovšem dodává, že jeho role není určena k provádění vlastní politiky.⁴⁸ S tímto tvrzením se ztotožňuji, ovšem domnívám se, že z hlediska praxe vede velmi tenká hranice mezi moderováním politických sporů, kdy by prezident měl být jakýsi pomyslný mediátor a korigovat politické napětí v zemi, aby se mohlo dále pokračovat v kooperaci všech politických stran bez výjimek, a prosazováním vlastních zájmů či politiky. Jistě, že Ústava ČR tuto možnost nepředpokládá ani ji nijak explicitně nevymezuje, kdy již z podstaty parlamentní formy vlády, jak jsem uvedl výše, je patrné, že politická moc náleží parlamentu a vládě a v ideálním případě by to tak mělo být. Nicméně i sama Ústava ČR poskytuje prezidentovi totiž možnost prosazovat vlastní politiku nejen díky pravomocím mu svěřeným, ať již například možností rozpustit Poslaneckou sněmovnu (čl. 62 písm. c), právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního (čl. 62 písm. h), kdy tímto může mimo jiné také ovlivnit politické směřování země a politickou náladu v Parlamentu České republiky a dát najevo svůj postoj, i přesto, že může být znovu přehlasován, nebo ale i jiné postupy,

⁴⁵ Srov. KLÍMA, Karel. et. al. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 193–194.

⁴⁶ Tamtéž, 193.

⁴⁷ KLÍMA, Karel. et. al. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 194.

⁴⁸ WINTŘÁK, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 70.

při kterých může silně ovlivnit politické dění v České republice. Namátkou to mohou být například tradiční novoroční či vánoční projevy v televizi, při kterých prezident hodnotí uplynulý rok také z hlediska politického, z hlediska práce vlády a Parlamentu ČR, nebo také několik zahraničních cest do Číny, které podnikl prezident Miloš Zeman, kdy tím dal najevo svůj postoj a častokrát jeho cesty vzbudily silné politické diskuse. Lze také zmínit i předvolební kampaně před prezidentskými volbami, kdy se kandidáti často vyjadřují k politickým tématům a politickým otázkám. Dále se může jednat o návštěvy krajů České republiky a další aktivity, které prezident republiky podniká nad rámec pravomocí vyjmenovaných v Ústavě ČR, které jsou spíše zavedenými tradicemi.⁴⁹ Není ani výjimkou, spíše naopak, že na funkci prezidenta kandiduje zkušený politik, který ve svém životě vykonával některé politické či ústavní funkce a byl členem jedné z politických stran a tato skutečnost může silně ovlivňovat jeho roli při moderování politických sporů.

Pokud je tedy prezident republiky reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů, v souladu s těmito rolmi lze rozdělit z materiálního hlediska toliko i jeho pravomoci. Konkrétně se jedná o pravomoci reprezentační povahy, garanční a moderační, přičemž se mohou prolínat, nejedná se o striktní rozdělení a taktéž nekopírují dělení pravomocí na samostatné a na pravomoci s nutnou kontrasignací. Většinu tvoří pravomoci reprezentační, které vykonává prezident republiky jako hlava státu vně i uvnitř státu, z pozice jednoho z ústavních činitelů. Jedná se například o propůjčování a udělování státních vyznamenání, svolání zasedání Poslanecké sněmovny, jmenování a povyšování generálů, zmíněné sjednávání a ratifikování mezinárodních smluv. Za další kategorii pravomocí prezidenta označuje J. Wintr jako tzv. moderační, pomocí kterých vykonává hlavně svou roli moderátora politických sporů. Pravomoci s moderační povahou tak budou především pravomoci jmenovat a odvolávat členy vlády a také přijímat jejich demise.⁵⁰ J. Wintr vysvětluje, že „*při výkonu těchto pravomocí poskytuje text Ústavy prezidentovi jistou volnost, pomocí níž může prezident přispět k účelnému a hladkému řešení politických sporů*“.⁵¹ Zde bych rád J. Wintra doplnil, že dle mého názoru i přes stále převyšující a zdůrazňující roli prezidenta republiky jako

⁴⁹ Srov. SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 556.

⁵⁰ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 104.

⁵¹ Tamtéž, s. 104.

reprezentanta státu, je významná role moderátora politických sporů, neboť při politických sporech, nejčastěji mezi vládou či stranami a opozičními stranami, by měl být prezident republiky nestranný a jeho postavení v tomto sporu spočívá i v pravomoci jmenovat a odvolávat předsedu a další členy vlády, ale i rozpuštění Poslanecké sněmovny.

Třetím typem pravomocí prezidenta republiky jsou pravomoci garanční povahy. Vedle Ústavního soudu České republiky (dále jen „Ústavní soud“) jako ochránce ústavnosti⁵² a garanta demokratického právního řádu by měl podobnou roli jako hlava státu a také sjednotitel společnosti vykonávat i prezident republiky. Měl by být jakousi pojistkou a kontrolou, na kterou by se mohl lid spolehnout v případě zajištění a dozoru kontinuity právního řádu a principu právní jistoty. Nástroje k výkonu této role mu Ústava ČR přiznává v podobě práva veto zákona a jeho vrácení Parlamentu⁵³ nebo možnost podávat k Ústavnímu soudu návrhy na zrušení zákona pro rozpor s ústavností.⁵⁴ Dle mého názoru, porovná-li dělení pravomocí prezidenta republiky na reprezentační, moderační a garanční, lze zjistit, že ani toto rozdělení není striktní a některá z pravomocí může spadat do více kategorií. Příkladem může být pravomoc prezidenta republiky vymezená v článku 62 písm. d) Ústavy ČR, která přiznává pověření vlády, jejíž demisi prezident přijal nebo kterou odvolal, výkonem jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády. Tato skutečnost může nastat po vyslovení nedůvěry vládě Poslaneckou sněmovnou, kdy následkem podobné situace je nejen ústavní, ale i politická krize (vyslovení nedůvěry může být také důsledek ostrých politických sporů mezi politickými stranami a hnutími v Poslanecké sněmovně a vládě, nebo nesouhlasem Poslanecké sněmovny se způsobem vládnutí) a právě prezident republiky v tuto chvíli zaujímá pozici moderátora politického sporu, kdy jedná s oběma stranami. Obě strany se také mohou s prezidentem republiky radit jak dále postupovat, podle čl. 64 odst. 1) Ústavy ČR se ale také prezident republiky může účastnit jednání obou komor Parlamentu a má právo, aby mu bylo uděleno slovo kdykoli o to požádá a podle odst. 2) se může účastnit i schůzí vlády. Prezident republiky by měl usilovat o co nejrychlejší zmírnění sporů a uvedení záležitostí do běžného stavu, usilovat,

⁵² Roli ochránce ústavnosti mu přisuzuje sama Ústava ČR, která ve svém článku 83 přiznává Ústavnímu soudu povahu soudního orgánu ochrany ústavnosti.

⁵³ Čl. 62 písm. h) Ústavy ČR.

⁵⁴ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 105.

aby byla politická a ústavní krize co nejrychleji vyřešena a zároveň v tomto sporu vystupuje jako garant skutečnosti, že vláda bude ustanovena, i když v jiném složení a nenaruší se demokratický stát a jeho ústavnost.

Také P. Holländer chápe postavení prezidenta republiky ve dvojitým smyslu, v jednom jako orgán moci výkonné a ve druhém jako orgán *sui generis*, jehož rolí je řešit a moderovat spory a krizové situace.⁵⁵

Bez zajímavosti nezůstává ani fakt, jak jednu ze svých rolí vnímá sám prezident republiky, kdy Miloš Zeman v dopise ze dne 1. 2. 2021 adresovaném Ústavnímu soudu v souvislosti s rozhodováním o zrušení části zákona o volbách do Parlamentu České republiky⁵⁶ zmiňuje svou povinnost jako nejvyšší ústavní činitel „(...) *ochraňovat stabilitu ústavního systému a upozorňovat a popisovat rizika, kdy k její distorzi může dojít i v důsledku rozhodování jiných ústavních orgánů*“. Dále pak na začátku dopisu poznamenává, že se na soud obrací „*zejména jako hlava státu odpovědná za ústavní stabilitu České republiky*“.⁵⁷ K názoru, že je prezident součástí moci výkonné se přiklání i L. Vyhnánek, kdy povahu posuzuje toliko podle pravomocí, kterými prezident disponuje, ať už se jedná o reprezentaci státu, kreační pravomoc apod., ale také zdůrazňuje právě nutnost kontrasignace s vládou jakožto orgánem moci výkonné. Argumentuje také tím, že Ústava ČR rozděluje veřejnou moc pouze do moci zákonodárné, výkonné a soudní.⁵⁸

Jak jsem již naznačil výše, nedílnou součástí výkonu funkce prezidenta republiky je funkce reprezentativní, jak už také vyplývá z podstaty označení jej za hlavu státu, ale zejména z ustanovení článku 63 odst. 1 písm. a) Ústavy ČR, který říká, že prezident republiky zastupuje stát navenek. Jde o jednání s ostatními státy světa zejména při diplomatických stycích, státních návštěvách, nebo rovněž o sjednávání mezinárodních smluv, o čemž ostatně hovoří i článek 63 odst. 1 písm. b) Ústavy ČR a dodává, že prezident republiky dokonce mezinárodní smlouvy také ratifikuje, tzn. že proces ratifikace končí podpisem prezidenta republiky, nicméně jedná se o pravomoc, u které je nutná kontrasignace předsedy vlády nebo jím

⁵⁵ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 383.

⁵⁶ Zák. č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR, v platném znění.

⁵⁷ Dopis prezidenta republiky Ústavní soud nevzal v potaz, neboť prezident republiky v této věci nevystupoval jako účastník, a proto jeho dopis nebyl relevantní.

⁵⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 657.

pověřeného člena vlády. Na předsedu vlády nebo s jeho souhlasem na její jednotlivé členy může prezident republiky také převést svou pravomoc sjednávání mezinárodních smluv.⁵⁹

Mandát prezidenta republiky je individuální a je vykonáván nepřetržitě, neřídí se zákoníkem práce,⁶⁰ ani zákonem o státní službě,⁶¹ je nezastupitelný a musí být vykonáván osobou, které je svěřen. Vážnost a majestát funkce prezidenta reflektují například skutečnosti, že sídlo prezidenta republiky je majestátní Pražský hrad a zámek Lány,⁶² má právo užívat vlastní vlajku prezidenta republiky, tvořící společně s velkým a malým státním znakem, státními barvami, státní vlajkou, státní pečeti a státní hymnou státní symboly České republiky podle zákona č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky, v platném znění. Význam prezidenta republiky určuje Ústava ČR i procedurami jako je složení slibu předsedy vlády a jejich členů, soudců Ústavního soudu či prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu do rukou prezidenta republiky. Dále se může jednat o udělení a propůjčení státního vyznamenání, slavnostní přijímání návštěv a podnikání cest za striktního dodržení protokolu, doprovázení profesionální ozbrojenou ochrankou a v neposlední řadě právo na doživotní hmotné zabezpečení po skončení funkce prezidenta republiky podle zákona č. 48/2004 Sb., o zabezpečení prezidenta republiky po skončení funkce, v platném znění. Silné a vrcholné postavení vyplývá i z funkce prezidenta republiky jakožto vrchního velitele ozbrojených sil.⁶³

Dle mého názoru je vedle toho velice důležité, jaká konkrétní osoba funkci prezidenta republiky vykonává, jakým způsobem ji vykonává a jaké má vztahy

⁵⁹ V souvislosti s reprezentativní funkcí prezidenta republiky navenek je třeba zmínit rovněž písmena d) a e) článku 63 odst. 1 Ústavy ČR, které prezidentovi svěřují přijímání vedoucích zastupitelských misí, resp. jejich pověřování a odvolávání, přičemž lze říci, že část své reprezentativní pravomoci svěřuje zastupitelům, aby chránili a prosazovali zájmy České republiky v zahraničí, nejčastěji veřejnosti známé pod diplomatickým označením „velvyslanec“, která je pouze jednou z diplomatických hodností, přiznávající nebo propůjčující zaměstnancům ve státní nebo zahraniční službě na základě § 15 odst. 2 písm. g) zák. č. 150/2017 Sb., o zahraniční službě, v platném znění.

⁶⁰ Zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění.

⁶¹ Zák. č. 234/2014 Sb., o státní službě, v platném znění.

⁶² Podle zák. č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky, v platném znění, kdy §3 odst. 1, který říká, že Kancelář prezidenta republiky pečuje o areál tvořící Pražský hrad a zámek Lány jako o sídlo prezidenta republiky.

⁶³ Viz KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2009, s. 436-438.

s jinými ústavními činiteli. K tomu se podrobněji vyjádřil i J. Kysela.⁶⁴ Akty konkrétního prezidenta republiky jsou lidem vnímány různě, odvisle od okolností, za jakých jsou konkrétní akty prováděni a jaké mají konkrétní důsledky. V případě vnímání prezidenta republiky jako osoby a jeho pověsti se bude jednat zejména o akty nevyžadující kontrasignaci předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády. Jinak byl vnímán první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, jehož osobnost byla velice výrazná a jak sám prezident republiky byl vnímán jako mnohem více než „jen“ reprezentativní orgán státu. Podobně byl na tom i poslední československý a první český prezident Václav Havel, vnímán jako hlavní postava a symbol boje proti komunistickému režimu a spojovatel národa. Oproti tomu prezident Václav Klaus a Miloš Zeman svými činy způsobili mnoho kontroverzí a nezdůvěry rozdělili lid na dva či více různých táborů s odlišnými názory na jejich výkon funkce prezidenta republiky, což rozvedu v dalších kapitolách své práce.

2.2. Volba prezidenta republiky

Jak je uvedeno výše, prezident republiky je ústavní činitel, je do své funkce volen a jeho funkce je veřejná. Volba prezidenta republiky je klíčová fáze a pro účely této práce je důležité si ji alespoň stručně vymezit k lepšímu pochopení funkce prezidenta republiky a jeho odpovědnosti. Ve způsobu volby prezidenta republiky nastala v roce 2012 velmi důležitá změna, nepřímou volbu na společné schůzi Parlamentu nahradila volba přímo lidem.

V této podkapitole přiblížím obecně přímou volbu prezidenta republiky, neboť je důležitá pro vymezení odpovědnosti a legitimacy prezidenta republiky. Na začátku pouze zmíním minulou úpravu volby nepřímé, aby bylo možné vidět rozdíly a popřípadě vyzkoumat, zda změna volby prezidenta republiky přinesla i změnu právě v odpovědnosti, legitimitě či zasáhla do ústavní žaloby proti prezidentu republiky.

⁶⁴ KYSELA, Jan. *Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní*. In: NOVÁK, Miroslav, BRUNCLÍK, Miloš (eds.). *Postavení hlavy* KYSELA, Jan. *Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní*. In: NOVÁK, Miroslav, BRUNCLÍK, Miloš (eds.). *Postavení hlavy státu parlamentních poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008, s. 235.

Aby se při vzniku České republiky plynule navázalo na ústavní systém a změna volby prezidenta republiky neměla závažné dopady na obyvatelstvo, způsob nepřímé volby prezidenta republiky byl ponechán.

Pravidla nepřímé volby prezidenta republiky upravovala Ústava ČR ve svých člancích 54 až 58. Volební období bylo stejné jako dnes a sice na 5 let, počínaje dnem složení slibu. Prezidenta republiky volil Parlament ČR na společné schůzi obou komor v posledních třiceti dnech volebního období a prezidentem republiky se mohl stát pouze občan volitelný do Senátu České republiky. Prezidenta republiky navrhovalo nejméně deset poslanců nebo nejméně deset senátorů. Zvoleným prezidentem republiky se stal ten, kdo získal absolutní většinu, tedy nadpoloviční většinu všech poslanců a absolutní většinu senátorů.

Diskuse o změny volby prezidenta republiky probíhaly dlouhou řadu let, zejména v souvislosti s koncem mandátu prezidenta republiky Václava Havla a volbou jeho nástupce. Přímá volba byla předmětem výzkumů politologie i právní vědy od počátku milénia. Během minulých let byly několikrát podány návrhy parlamentních stran, ovšem prosadit změnu volby, která byla i součástí programového prohlášení tehdejší vlády, se podařilo až v roce 2012. Dne 1. října 2012 nabyl účinnosti ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen “novela Ústavy ČR z roku 2012“), který po vzoru Portugalska, Rakouska, Polska a dalších zemích Evropské unie zavedl přímou volbu prezidenta republiky a současně s ním nabyl účinnosti zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky (dále jen „zákon o volbě prezidenta republiky“). Jak vyplývá z důvodové zprávy k návrhu novely Ústavy ČR z roku 2012, záměrem této novely, resp. přijetí zákona o volbě prezidenta republiky v roce 2012, bylo konání přímé volby prezidenta republiky v roce 2013 po skončení druhého volebního období úřadujícího prezidenta republiky Václava Klause.⁶⁵ Důvodová zpráva rovněž vysvětluje záměr přímé volby prezidenta republiky a sice prohloubení účasti občanů České republiky na rozhodování o věcech veřejných. Zároveň argumentuje výsledky průzkumu veřejného mínění, potvrzující přání většiny obyvatel volit prezidenta republiky v přímých volbách, a jelikož je prezident republiky hlavou státu a reprezentantem vně i navenek, je příhodné, aby

⁶⁵ Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona č. 71/2012 Sb., sněmovní tisk č. 415 z roku 2011, VI. volební období.

měli sami občané České republiky možnost zvolit si svého prezidenta.⁶⁶ Dalšími důvody bylo zvýšit zájem občanů o politiku a snaha posílit jejich důvěru v politický systém a rovněž zamezit zablokování volby prezidenta republiky v Parlamentem ČR.⁶⁷

Změnu volby na přímou vnímám jako příhodnou, zcela jistě vítanou, i přesto ve mně budí zdání, že jeden záměr důvodová zpráva vynechává. Záměr, který je možné dle mého označit za politický, a sice přenést odpovědnost volby prezidenta republiky, a s tím spojené důsledky, z Parlamentu ČR na samotné občany České republiky. Pokud však vezmu v potaz pozici, postavení prezidenta republiky a jeho reprezentativní funkci, jeví se tento záměr jako vhodný a možnost pro občany České republiky zvolit si reprezentanta svého státu dle vlastního uvážení (samozřejmě omezených výběrem kandidátů) chápu jako velmi důležitý prvek demokratického právního státu. Nutno podotknout, že odpovědnost neleží v rukou občanů zcela, neboť i sama osoba prezidenta republiky a funkce prezidenta republiky vyvozuje určitou odpovědnost, danou problematikou se však budu zabývat dále. Změnu volby prezidenta republiky vnímám také jako snahu o větší legitimizaci funkce prezidenta republiky a dodal bych, že je možná i pod větším drobnohledem lidu, pečlivěji se sledují jeho kroky a vyhodnocuje jeho práce, neboť volič vnímá, že pokud vloží list s hlasem do hlasovací urny, opravdu tím může něco změnit a cítí se více odpovědný za svou volbu a zajímá se o to, zda jeho kandidát opravdu naplňuje své sliby. Na druhou stranu se, shodně jako J. Kysela⁶⁸ stále příkláním k názoru, jak jsem již uvedl i výše v této práci (*podkapitola 2.1.*), že spíše než na způsobu volby, záleží na osobě prezidenta republiky, jeho pravomocích a výkonu těchto pravomocí.⁶⁹

Přímou volbu prezidenta republiky upravuje Ústava ČR, která ve svém článku 54 odst. 2 stanoví, že „prezident republiky je volen v přímých volbách“.

⁶⁶ K diskusi o zavedení přímé volby prezidenta republiky v Poslanecké sněmovně viz blíže MLSNA, Petr. *Přímá volba prezidenta republiky – novela Ústavy ČR*. Právní rozhledy, 2012, č. 1, s. II.

⁶⁷ ŠEDO, Jakub, ed. *České prezidentské volby v roce 2013*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013, s. 11.

⁶⁸ KYSELA, Jan. *Přímá volba prezidenta republiky jako symptom krize legitimacy ústavního systému?* In: ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s.58.

⁶⁹ Podobně i VNENK, Vladislav. *Přímou volený prezident České republiky jako pouvoir neutre?* In: VOSTRÁ, Zuzana, ed. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018, s. 41.

Další ústavní principy a pravidla přímé volby můžeme nalézt v člancích 56-58 Ústavy ČR.

Volba prezidenta republiky probíhá tajným hlasováním, je všeobecná, rovná a přímá. Pasivní volební právo, tedy možnost být zvolen, má pouze občan České republiky volitelný do Senátu. Aktivní volební právo má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let. Kandidáta je možné navrhnout třemi způsoby a sice nejméně 10 senátory, nejméně 20 poslanci, nebo prostřednictvím návrhu ve formě petice, kterou může vytvořit každý občan České republiky, dosáhl-li věku 18 let a podepíše-li jeho návrh nejméně 50 000 občanů České republiky, kteří jsou oprávněni volit prezidenta republiky, tzn. dosáhli-li také věku 18 let. Volba prezidenta republiky se koná v posledních šedesáti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky, mezní termín pro konání volby je však třicet dnů před uplynutím. Volbu prezidenta republiky vyhláší předseda Senátu a není-li jeho funkce obsazena, vyhláší ji předseda Poslanecké sněmovny. Předseda Senátu vyhláší volbu nejpozději devadesát dnů před jejím konáním.⁷⁰ Pokud by se úřad prezidenta republiky uvolnil, nová volba prezidenta republiky se musí konat do devadesáti dnů od uvolnění a musí být vyhlášena předsedou Senátu, resp. předsedou Poslanecké sněmovny nejdéle deset dnů po uvolnění úřadu, nejpozději však do osmdesáti dnů před jejím konáním. Volebním obvodem je celé území České republiky, hlasování však probíhá ve volebních okrscích vytvořených podle zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, v platném znění, nebo je možné hlasovat ze zahraničí na zastupitelských a konzulárních úřadech České republiky. Volba je jednokolová, resp. dvoukolová. Podmínkou pro zvolení kandidáta je získání nadpoloviční většiny platných hlasů, které odevzdají oprávnění voliči. Za těchto podmínek však může nastat situace, kdy nadpoloviční většinu platných hlasů nezíská žádný kandidát, a proto se koná druhé kolo voleb, do kterého postupují dva kandidáti, kteří získali v prvním kole nejvyšší počet platných hlasů. Pokud by byl počet hlasů rovný, postupují do druhého kola voleb všichni kandidáti, kteří získali nejvyšší počet hlasů. Ve druhém volebním kole pokračují volby pouze postoupivších kandidátů. Pokud se jeden z kandidátů během druhého kola vzdá práv kandidovat nebo přestane být volitelný, nahradí ho

⁷⁰ První přímá volba prezidenta republiky se konala v pátek 11. ledna a v sobotu 12. ledna roku 2013 a vyhlášena byla ve Sbírce zákonů 1. října 2012.

kandidát s druhým nejvyšším počtem hlasů z prvního kola. Ve druhém kole je prezidentem republiky zvolen kandidát, který obdrží nejvyšší počet platných hlasů.

Podle článku 58 Ústavy ČR další podmínky výkonu volebního práva při volbě prezidenta republiky, podrobnosti navrhování kandidátů, vyhlášení, provádění volby samotné a soudní přezkum, stanoví zákon. Důvodová zpráva předpokládala přijetí volebního zákoníku, který měl kodifikovat komunální volby, volby do Poslanecké sněmovny, volby do Senátu a volbu prezidenta republiky, sjednotit terminologii, zjednodušit úpravu, sjednotit způsob volby apod. K vypracování, a tedy ani k přijetí volebního zákoníku ovšem nedošlo, a proto byl přijat již výše zmíněný zákon o volbě prezidenta republiky, který ve svých osmdesáti devíti paragrafech blíže upravuje konkrétní formu a způsob průběhu volby a hlasování, stanoví volební orgány, způsob podání kandidátní listiny, způsob hlasování, určuje správní delikty, kterých se může fyzická osoba, právnická osoba nebo fyzická podnikající osoba dopustit v souvislosti s volbou prezidenta republiky. Určuje také možnost soudního přezkumu, který prošel změnou. Příslušným soudem je Nejvyšší správní soud, u kterého se mohou ochrany domáhat ve věci registrace kandidátní listiny navrhuující poslanci, senátoři, navrhuující občan a kandidát uvedený na listině a ve věci ochrany volby prezidenta republiky jsou aktivně legitimováni každý občan zapsaný do stálého seznamu voličů, zvláštního seznamu voličů vedeného zastupitelským úřadem, navrhuující poslanci, navrhuující senátoři nebo navrhuující občan. Zákon o volbě prezidenta republiky stanoví podmínku pro ochranu ve věci volby prezidenta republiky, a sice že navrhovatel musí mít za to, že byla porušena ustanovení zákona způsobem, který hrubě ovlivnil výsledek volby prezidenta. *Lex generali* k zákonu o volbě prezidenta republiky je zákon. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, konkrétně pak ustanovení § 90. Zákon o volbě prezidenta republiky také ve svých paragrafech 35 – 38b upravuje volební kampaň prezidenta republiky a zajímavostí zůstává, že zákon o volbě prezidenta republiky jako první zákon v historii přináší právní regulaci financování kampaně⁷¹ a v souvislosti s ním klade přísný požadavek na jeho transparentnost.

⁷¹ K tomu viz PAVLÍČEK Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 447.

Zákon o volbě prezidenta republiky nám dále mimo jiné poskytuje i legální definici volební kampaně.⁷²

Volební kampaň probíhá podobným způsobem jako volební kampaň před volbami do Poslanecké sněmovny. I přes postavení prezidenta republiky, a jak jsem již uvedl, i jedné z jeho rolí jako mediátora politických sporů, se kandidáti často vyjadřují k politickým tématům, hodnotí politické vedení země, představují své postoje a názory k aktuálnímu dění a seznamují voliče se svými vizemi do budoucna a díky tomu se dle mého pohledu posiluje funkce prezidenta republiky a jeho význam v očích voličů stoupá, neboť tato forma volební kampaně je typická, viz výše, pro volby do Poslanecké sněmovny a na to navazující sestavení vlády, tedy volby ústavních činitelů z řady moci zákonodárné a moci výkonné, kteří mají hlavní a nejvýznamnější vliv na směřování a způsob vedení České republiky, zejména do budoucna. Podporu mého tvrzení spatřuji například i v prostoru, který je přímo zákonem o volbě prezidenta republiky vyhrazen kandidátům zcela bezplatně ve veřejných sdělovacích prostředcích, a sice 5 hodin v České televizi a 5 hodin v Českém rozhlasu v prvním kole, resp. 1 hodina České televizi a 1 hodina v Českém rozhlasu ve druhém kole. Volební kampaň je zásadním momentem, při kterém vzniká jeden z typů odpovědnosti kandidáta na funkci prezidenta republiky vůči svým voličům, který podrobněji popíšu v dalších kapitolách.

K zákonu o volbě prezidenta republiky byl vydán Ministerstvem vnitra prováděcí právní předpis, vyhláška č. 294/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o volbě prezidenta republiky, upravující konkrétněji archivaci hlasovacích lístků a vytvoření registru kandidátů.

2.3. Vznik mandátu prezidenta republiky

Zatímco vláda se ujímá moci vyslovením důvěry Poslanecké sněmovny, prezident republiky je do své funkce tedy volen občany.⁷³ Rovněž na rozdíl od

⁷² Legální definice volební kampaně je obsažena v § 35 odst. 1 zákona o volbě prezidenta republiky: „Volební kampaní se rozumí jakákoli propagace kandidáta na funkci prezidenta republiky nebo volební agitace v jeho prospěch, zejména veřejné oznámení určené na jeho podporu nebo sloužící v jeho prospěch, včetně jakékoli doprovodné akce, za které se poskytne nebo obvykle poskytuje úplata. Za volební kampaň se považuje i sdělení v neprospěch jiného kandidáta na funkci prezidenta republiky.“

⁷³ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2013, s. 168.

mandátu poslance nebo senátora, nevzniká prezidentu republiky funkční období zvolením, to znamená po uzavření volebních místností, ale složením slibu. Složení slibu se objevilo již v ústavách minulých, poprvé v Prozatímní ústavě, kde § 12 pouze sděloval, že „*President republiky slíbí před Národním shromážděním na svou čest a svědomí, že bude dbáti blaha republiky a lidu a šetřiti zákon*“. Zda mu tím vznikal mandát, ale jasné nebylo. Ústava 1920 obsahovala shodnou úpravu, ovšem bylo přidáno, že prezident republiky měl šetřiti ústavních a jiných zákonů. Až Ústava 9. května výslovně určila, že volební období počíná dnem složení slibu a upravovala také doslovné znění slibu slovo po slovu, který zněl: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu konat své povinnosti v duchu lidově demokratického zřízení podle vůle lidu a v zájmu lidu, dbát blaha republiky a šetřit ústavních a jiných zákonů*“. Zde již lze spatřit, že slib, který nově zvolený prezident republiky skládal, vyjadřoval a přiznával vyšší míru odpovědnosti osobě prezidenta republiky, neboť prezident republiky slibuje na svou čest a svědomí, že bude konat povinnosti podle vůle lidu, v jeho zájmu a bude se řídit demokratickými pilíři, na nichž je stát postaven, tedy nikoli jen starat se o blaho lidu, ale řídit se i jeho vůlí, což značí reprezentativní roli prezidenta republiky. Další ústava, Ústava 1960 také zmiňovala, že se prezident republiky ujímá svého mandátu složením slibu a vzhledem k povaze státu, režimu, ve kterém se tehdejší Československá socialistická republika nacházela a politickému vedení bylo znění slibu upraveno, aby vše výše zmíněné reflektoval a zněl: "*Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice a věci socialismu. Své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu, budu dbát blaha republiky a zachovávat ústavu a ostatní zákony socialistického státu*". V tomto znění je patrný vliv a důraz na tehdejší režim a důležitost státu, kdy prezident republiky sliboval nově věrnost ČSSR a věci socialismu. I z Ústavy z roku 1968 je možné se dozvědět, že prezident republiky se ujímal výkonu své funkce až po složení slibu před Federálním shromážděním a jeho slib zněl: "*Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice. Budu dbát blaha národů a národností v ní žijících, své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu a zachovávat ústavu a ostatní zákony*". Věrnost státu byla tedy zachována, nicméně odstraněna byla věrnost socialismu a zmíněno bylo blaho národů a národností v Československé socialistické republice žijících, kterého měl prezident republiky dbát.

V Ústavě ČR čl. 55 rovněž určuje, že se prezident republiky ujímá úřadu složením slibu⁷⁴ a jeho volební období trvá pět let, počínaje právě dnem složení slibu. Čl. 59 odst. 2 obsahuje přesné znění slibu: *"Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí"*.

Pro lepší charakteristiku, orientaci a vysvětlení rozdělím znění slibu na čtyři části. Změny dostal slib v podobě, že v první části prezident republiky slibuje věrnost České republice, což je logický výstup ze skutečnosti vzniku České republiky.

Další změna nastala v části druhé, kde prezident republiky slibuje, že bude zachovávat nikoli ústavní a jiné zákony, jak je možné pozorovat v předešlých ústavách, ale pouze Ústavu a zákony. Lze však předpokládat, že z podstaty věci a v rámci dodržení principu, že nikdo není nad zákonem a v rámci zachování principu materiálního ohniska ústavnosti musí prezident republiky dodržovat všechny ústavní zákony.

Ve třetí části prezident republiky slibuje na svou čest, tedy jakousi vnitřní morální pohnutku, nebo lze říci morální kredit, že bude svůj úřad (zde opět pojmosloví úřad) zastávat v zájmu všeho lidu, to znamená bez rozdílu rasy, náboženského vyznání, vzdělání, politické příslušnosti či názorového smýšlení. V souvislosti s přímou volbou a na rozdíl od politických stran Parlamentu ČR je důležité, že prezident republiky vykonává svou reprezentativní roli a pravomoci pro veškerý lid, tedy i pro voliče, kteří volili jiného kandidáta nebo se neztotožňují s jeho názory, a je tedy žádoucí, aby prezident republiky fungoval jako jakýsi sjednotitel, zejména právě v případě, pokud vystupuje jako moderátor politických sporů. Zastávání úřadu v zájmu všeho lidu zakládá i odpovědnost vůči celému lidu (právě politické strany a politická hnutí jsou odpovědny zpravidla a primárně svým voličům, popřípadě se snaží získat další voliče) a prezident republiky jakožto

⁷⁴ Zde je rozdíl oproti předešlým ústavám, které hovořily o funkci prezidenta republiky, ovšem patrně se jedná pouze o rozdíl v názvosloví, neboť úřad prezidenta republiky je stále funkcí. Vzhledem k existenci organizační složky Kanceláře prezidenta republiky se jeví na místě pojmenování úřad. Jednou z možností může být také záměr ústavodávce odlišit funkce prezidenta republiky v samostatné České republice od předešlých režimů, neboť nazvání funkce prezidenta republiky úřadem působí poněkud prestižněji, vážněji a sedí do kontextu demokratického režimu, na druhou stranu např. v čl. 58 Ústavy ČR se hovoří o funkci prezidenta republiky.

suverén nemůže některou část lidu upřednostňovat před jinou či ji nadřezovat, ale ani nesledovat jakékoli privátní zájmy nebo cíle.

Část čtvrtá, poslední, přináší prezidentu republiky povinnost zastávat svůj úřad podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Znovu na něj převádí osobní odpovědnost, kterou má prezident republiky i k sám sobě a nutnost pečlivě své kroky a výkony pravomocí zvážít, nejednat ukvapeně a spontánně. Jedná se také o vystupování na veřejnosti, při různých ceremoniálech, zahraničních návštěvách a setkání s ostatními státníky, kdy prezident republiky nevystupuje jen v roli reprezentanta státu, ale zastupuje i sebe jako osobu fyzickou.

Jak jsem již uvedl, slib prezidenta republiky je velice významný, neboť jeho právní důsledky jsou konstitutivní, zakládají mandát prezidenta republiky a bez jeho složení by prezident republiky nemohl svůj úřad nabýt. Slib konstituuje také jeho odpovědnost a pokud by prezident republiky slib nedodržel, resp. ho porušil, naplnil by tím skutkovou podstatu velezrady. Důkazem vážnosti a důležitosti jeho doslovného vyřčení, necht' je také čl. 60 Ústavy ČR, který říká, že pokud by prezident republiky odmítl slib složit, nebo by ho snad složil s výhradou, sankcí plynoucí ze samotné Ústavy ČR je, že nastává právní fikce, ve které se na prezidenta republiky hledí, jako by nebyl zvolen, přičemž podle V. Sládečka by mohly k odmítnutí slibu vést zájmy finanční, kandidát by mohl odmítnout slib z rodinných důvodů, pokud by chtěl raději zastávat jinou funkci neslučitelnou s funkcí prezidenta republiky, nebo pokud by si kandidát uvědomil závažnost znění slibu a jeho složení.⁷⁵ Podle T. Hercce lze za výhradu považovat pokud by prezident republiky úmyslně vynechal některou část slibu, pozměnil či se k ní jakkoli jinak vyjádřil. Výhradou by však nebylo přeroknutí, či opomenutí některé části. V tomto případě by se slib skládal znovu.⁷⁶

Prezident republiky skládá slib na společné schůzi obou komor Parlamentu ČR, která je upravena v zákoně č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny (dále jen „JŘPS“) a pro účely složení slibu se koná ve Vladislavském sále Pražského hradu. Po novele Ústavy ČR z roku 2012 skládá prezident republiky slib do rukou předsedy Senátu, nikoli Poslanecké sněmovny, jak tomu bylo do té doby.

⁷⁵ SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 589.

⁷⁶ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 577.

Podle důvodové zprávy k návrhu novely Ústavy ČR z roku 2012⁷⁷ se tak navrhlo proto, že předseda Senátu vyhláší volby prezidenta republiky a hlavně proto, že Senát nelze rozpustit, tudíž nemůže nastat situace, kdy by post předsedy Senátu nebyl obsazen. Do jeho rukou se také může prezident republiky svého úřadu vzdát. Jedna z navrhovaných možností byla také složení slibu do rukou předsedy Ústavního soudu, jakožto reprezentací nezávislosti mocí, a také nezávislosti politické, tato možnost však přijata nebyla. Prezident republiky svůj slib skládá s jednou rukou položenou na ústavu, ta má, vzhledem k tomu, že Česká republika není založena na jakékoli víře a náboženství, význam nejdůležitějšího dokumentu či předpisu, na kterou prezident republiky svůj slib skládá a zároveň se zavazuje ji zachovávat.⁷⁸ Slib nadále vlastnoručně podepíše i v písemném znění. Od tohoto okamžiku se vítězný kandidát stává legálním a legitimním prezidentem České republiky.

Na závěr bych jen doplnil ke znění v Ústavě ČR, že se mi zdá nepřesné označení „*prezident republiky*“ před složením slibu, neboť pokud funkce prezidenta republiky nastává až po jeho složení, nelze tedy předtím o prezidentu republiky hovořit, vhodnější by tedy mohlo být například označení „vítězný kandidát“ či „zvolený prezident republiky“, aby došlo k odlišení zvoleného kandidáta, a ještě stále úřadujícího prezidenta republiky.⁷⁹ Nejedná se však o skutečnost, která by měla jakékoli právní důsledky.

⁷⁷ Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona č. 71/2012 Sb., sněmovní tisk č. 415 z roku 2011. VI. volební období.

⁷⁸ Podobně si například může zvolený prezident Spojených států amerických při své inauguraci zvolit, že svou přísahu podle článku II. odd. 1. Ústavy Spojených států amerických složí na Bibli. Naposledy tak učinil 20. ledna 2021 prezident Joe Biden.

⁷⁹ Jako například ve Spojených státech amerických, kde mají ekvivalent pro zvoleného prezidenta, který ještě nenabyl legálně svůj úřad, označení „President-elect of the United States“, který má i svůj úřad „Office of the President-elect“, a stále úřadující prezident nese stejné označení „President of the United States of America“.

3 ODPOVĚDNOST PREZIDENTA REPUBLIKY

3.1. Teorie odpovědnosti

Pro vymezení možnosti, důvodů a důsledků ústavní žaloby proti prezidentu republiky je třeba popsat jeho odpovědnost, především jako ústavního orgánu.

Problematika odpovědnosti je velice složitá a rozsáhlá, zabývá se jí široká škála věd jako jsou například filozofie, sociologie, politologie a právní věda. Existuje také mnoho typů odpovědností a mnoho způsobů nazírání na ně. Jednou z nejrozsáhlejších odpovědností je odpovědnost právní, která se dělí na další formy, zejména odpovědnost ústavní, správněprávní, soukromoprávní, trestní a mezinárodněprávní.⁸⁰

Podle A. Gerlocha je právní odpovědnost: „*zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy*“.⁸¹ Lze tedy obecně rozumět, že odpovědnost vzniká spolu s povinností, ať už se jedná o povinnost konat, něco strpět nebo se něčeho zdržet. Odpovědnost ovšem vzniká i s nabytím práva, například odpovědnost, že nabyvatel práva bude své právo vykonávat v rámci a v souladu s právním řádem České republiky, neboť pokud by vykonával své právo v jeho rozporu, vznikla by mu dle výše zmíněné definice nová právní povinnost sankční povahy.⁸²

Naproti tomu F. Weyr⁸³ popsal osobou neodpovědnou jako někoho, kdo si může dělat takřka co se mu zachce, aniž by porušil nějakou povinnost a je zcela svobodný, není tedy subjektem odpovědnosti.⁸⁴

V. Knapp popisuje obecnou formu odpovědnosti jako povinnost snést sankci stanovenou zákonem, pokud nastane skutečnost, kterou zákon předpokládá.

⁸⁰ Srov. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200.

⁸¹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 172.

⁸² Například právo vlastnit majetek, které je ústavně garantované a podle široké právní úpravě ať již v Listině, zákonech či podzákonných právních předpisech, ovšem odpovědnost z vlastnictví majetku spadá i na ostatní, neboť platí princip, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého vyjádřené v § 3 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸³ Profesor František Weyr žil v letech 1879–1951, byl významný český právník, filosof a jeden ze zakladatelů Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

⁸⁴ WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936, s. 325.

Upozorňuje však, že tento obecný znak sám nestačí k definici odpovědnosti jako takové.⁸⁵

Způsobů vzniku odpovědnosti existuje mnoho, proto je vznik odpovědnosti třeba rozlišovat podle kritérií, které lze dělit na kritérium místa, času, zaměstnání, vzniku funkce, začátku a konce jednání apod. Odpovědnost může vznikat i ex lege, v tomto případě Ústavou ČR, vymezující dělbu moci, její instituce a s těmi související funkce, které nám Ústava ČR zakládá. Jde o ústavní činitelé, jejichž postavení je právě tím, že je zmiňuje Ústava ČR, nejvyšší v celém právním řádu. Ústava ČR nám určuje vznik, výkon i zánik takových funkcí, které popisuje, některé podrobněji, některé méně podrobněji s odkazem na zákonnou úpravu.

3.2. Odpovědnost v ústavním právu

Aby mohlo k podání ústavní žaloby proti prezidentu republiky dojít, popřípadě z ní mohly být vyvozeny důsledky, musí nejprve dojít k porušení odpovědnosti a povinností, neboť viz výše, až z porušení odpovědnosti a povinností se vyvozuje sankce. Nezbytnou součástí této práce tedy musí být rámcové vymezení odpovědnosti prezidenta republiky.

Již z článku 54 odst. 3 explicitně vyplývá, že prezident republiky není ze své funkce odpovědný. To souvisí i s výkonem jeho pravomocí, kdy čl. 63 odst. 4 Ústavy ČR říká, že za rozhodnutí prezidenta republiky, která vyžadují kontrasignaci, tedy pravomoci taxativně vyjmenované v čl. 63 odst. 1 písm. a) – k) Ústavy ČR, ale i pravomoci, které stanoví zákon a nejsou výslovně určeny ústavním zákonem (čl. 63 odst. 2 Ústavy ČR), odpovídá vláda. Odpovědnost vlády za učiněná rozhodnutí je prvkem parlamentní formy vlády, na poli právní vědy ale probíhá četná diskuse, zda se Česká republika neblíží k formě poloprezidentské tím, že prezident republiky má značné pravomoci, ke kterým není třeba kontrasignace, ovšem k porovnání forem vlády je zapotřebí zkoumat toliko ústavněprávní principy, rozhodnutí soudů a ústavní systém konkrétně.⁸⁶ Naproti tomu V. Sládeček vyslovuje názor, že je v parlamentní formě vlády v demokratickém právním státu

⁸⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200.

⁸⁶ K tomu viz ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 659.

zcela neobvyklé, aby nebyl za akty nikdo odpovědný. Dodává, že je možné, aby měl prezident republiky odlišné politické názory oproti vládě či Parlamentu ČR. Pozastavuje se také právě nad tím, jak vymezit a odlišit jednání přičitatelné výkonu funkce a jednání přičitatelné prezidentovi republiky jako fyzické osobě, občanovi České republiky. V. Sládeček dále připouští, že prezident republiky by měl mít svůj názor na politické dění a veřejný život, neboť v demokratickém právním státě je to žádoucí, dodává však, že by se tak nemělo dít při reprezentaci státu při jednání se zahraničím (a také při přijímání státních návštěv).⁸⁷ J. Wintř lící, že vymezení, resp. nevymezení odpovědnosti prezidenta republiky je toliko odrazem zásady vlády lidu a zastupitelské demokracie a označuje jej souhrnně jako „*princip neodpovědné hlavy státu*“.⁸⁸ Neodpovědnost prezidenta republiky nelze považovat za neodpovědnost absolutní, protože Ústava ČR mluví o odpovědnosti z výkonu funkce a odpovědnosti za učiněná rozhodnutí. K. Klíma popisuje výkon funkce tak, že je třeba za něj považovat činnost, rozhodnutí, ale i jiné akty, komisivní i omisivní jednání a nečinnost, které naplňuje znaky výkonu funkce. Neodpovědnost prezidenta republiky definuje tak že: (...) *nemůže nést důsledky v podobě jakékoliv sankce, pokud jeho jednání nenaplňuje znaky velezrady*“.⁸⁹ Vedle odpovědnosti, resp. neodpovědnosti vymezené Ústavou ČR, teorie rozlišuje, dělí a přiznává prezidentu republiky různé druhy odpovědnosti, resp. neodpovědnosti. Tak například T. Herc hovoří o odpovědnosti ústavněpolitické a odpovědnosti právní. Ústavněprávní odpovědnost definuje jako „*oprávnění subjektu ústavního práva docílit svým aktem na základě politické úvahy odstoupení nebo zánik funkce určitého ústavního činitele*“.⁹⁰ Tento vztah mají mezi sebou vláda a Parlament, kdy vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně, která ji může vyslovit nedůvěru, na základě které je vláda povinna podat demisi, kterou přijme prezident republiky. Podle T. Herc prezidentu republiky tato odpovědnost přiznána není, neboť žádný

⁸⁷ SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. s. 560-561.

⁸⁸ WINTŘ, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. s. 71.

⁸⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 441.

⁹⁰ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 536.

ústavní orgán není oprávněn prezidenta republiky odvolat či sesadit čistě z politické vůle nebo rozhodnutí.⁹¹

J. Filip pojímá odpovědnost plynoucí z ústavního práva jako derivát obecné odpovědnosti právní, u které je předpoklad obsahu znaků, které jsou společné pro ostatní druhy právních odpovědností.⁹² K rozpoznání druhů odpovědností a k dokázání, že došlo k porušení odpovědnosti slouží kritéria objektu, objektivní stránky, subjekty a subjektivní stránky. Až naplněním a rozlišením těchto formálních znaků skutkové podstaty lze dojít k závěru, která odpovědnost byla porušena. Aby mohla existovat ústavněprávní odpovědnost, podobně jako např. u trestněprávní odpovědnosti musí dojít k ústavněprávnímu deliktu, kterého se dopustí *subjekt* ústavního práva svým protiústavním jednáním (*objektivní stránka* – projev vůle ve vnějším světě, nepostačí tedy pouhá myšlenka) v nesouladu s ústavním právem, resp. dispozicí ústavního předpisu ohrožující zájem chráněný ústavním právem (*objekt*). J. Filip také hovoří o tom, že v ústavním právu specifikum odpovědnosti ústavněpolitické, je založeno na odpovědnosti vycházející ze vztahu mezi jmenovaným či zvoleným subjektem a institucí (nebo orgánem) či osobou, která daný subjekt ústavního práva jmenovala, resp. zvolila. U odpovědnosti ústavněpolitické není třeba naplnit znaky deliktu, neboť u této formy odpovědnosti nejsou ani vyžadovány.⁹³

J. Filip porovnává oba typy odpovědnosti, jak ústavněprávní, tak ústavněpolitickou, zejména v souvislosti s formou vlády a rozdělením moci. Ústavněprávní odpovědnost řadí mezi typický znak prezidentské formy vlády a odpovědnost ústavněpolitickou jako znak vztahu mezi mocí výkonnou a mocí zákonodárnou, založeném na důvěře mezi nimi, která se řadí mezi prvky parlamentní formy vlády. Dodává, že obě formy odpovědnosti mohou samozřejmě existovat vedle sebe a mohou být propojeny, ovšem v případě prezidenta republiky se tak neděje právě z důvodu, že prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný. Co lze prezidentu republiky přičítat je však odpovědnost disciplinární, která se může objevit, pokud jsou naplněny znaky velezrady, jejímž důsledkem

⁹¹ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 536.

⁹² FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1. s. 24.

⁹³ Tamtéž, s. 24.

je ztráta funkce a nemožnost ji znovu nabýt. J. Filip také upozorňuje na možnou záměnu ústavní odpovědnosti s ústavní sankcí a vysvětluje, že specifikum ústavní odpovědnosti je založeno na nezávislých subjektech ústavního práva jako státního orgánu nebo na osobách stojících v čele těchto orgánů. Právě vzhledem k jejich postavení, pravomocem a chování je možné uplatnit jejich odpovědnost vůči společnosti jako celku nebo jednotlivým skupinám, přičemž se jedná primárně o odpovědnost morální, která může vzniknout například složením slibu (podrobněji viz podkapitulu 2.3. *Vznik mandátu prezidenta republik*).⁹⁴ Ústavní sankce je oproti tomu sankce uplatněná v důsledku porušení ústavní normy vůči konkrétnímu subjektu či subjektům, kteří se svým chováním dopustili porušení dané normy plynoucí z ústavního zákona. Důležitý rozdíl mezi odpovědností ústavněprávní a ústavněpolitickou spočívá toliko v předmětu, kdy předmětem odpovědnosti ústavněprávní je poskytnutí ochrany normám ústavního práva před jejím porušením, předmětem ústavněpolitické odpovědnosti důvěrný vztah mezi mocí výkonnou a zákonodárnou, resp. jejich orgány.⁹⁵ Ústavní právo zná i jiný typ odpovědnosti, a sice odpovědnost mimoprávní, kterou J. Filip označuje jako odpovědnost politickou. I přesto, že jejich rozlišení nemusí být ihned zřejmé, je velice podstatné od sebe oddělovat právní a mimoprávní odpovědnost, jelikož rozdíly se vyskytují v aplikaci, proceduře, znacích a požadavcích odpovědností a rozeznat o jakou odpovědnost se v konkrétním případě jedná je důležité nejen z hlediska vyvozených důsledků, ale také pro pochopení jednání daného subjektu. Základním rozlišovacím znakem mimoprávní, resp. politické odpovědnosti je situace, kdy není dána nutnost prokázat provinění subjektu vůči osobám či orgánům, kteří jej do funkce daným způsobem stanovili, resp. jmenovali. Proto je na vyvozování politické odpovědnosti pohlíženo s větší trpělivostí a respektem a důsledky jsou vyvozovány nejčastěji toliko voliči či politickou stranou nebo politickým hnutím. Rovněž soudní ochrana politické odpovědnosti je slabší,

⁹⁴ Příkladem důsledku morální odpovědnosti v poslední době je ztráta funkce tehdejšího ministra zdravotnictví Romana Prymuly, který byl 29. října 2020 na návrh předsedy vlády Andreje Babiše odvolán prezidentem Milošem Zemanem za porušení opatření přijatá pro boj proti epidemii koronaviru SARS-CoV-2, kdy tak byl nucen učinit pod obrovitým tlakem médií, která hrála při odvolání důležitou roli. Ostatně sílu médií zmiňuje ve svém článku i J. Filip, k tomu viz FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1, s. 28.

⁹⁵ FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1, s. 27.

protože je to nedílná součást politického života a politického boje. Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 73/04 ze dne 26. 1. 2005 politická odpovědnost nastává spolu s osobní odpovědností už při volební kampani, kdy voliči mimo jiné posuzují, zda je kandidát vhodný zastupovat danou funkci. Děje se tak zejména prostřednictvím vystupování a projevů kandidáta během volební kampaně.

J. Filip zmiňuje, že odpovědnost prezidenta republiky je založena na účtě k tradicím, osobě prezidenta republiky a na účtě k samotnému úřadu prezidenta republiky, k jeho postavení, a rovněž odpovědnost prezidenta republiky inspiruje starší úpravou. Prezident republiky je toliko zbaven veškerých druhů odpovědností včetně odpovědnosti trestní, vyjma odpovědnosti za velezradu.⁹⁶

J. Kudrna⁹⁷ vychází z koncepce odpovědností podle J. Filipa a rovněž dělí formy odpovědnosti na: ústavněprávní, ústavněpolitickou, trestněprávní, politickou a morální.

Ústavněprávní odpovědnost je odpovědností individuální a určitou, odpovědností vymezeného subjektu ústavního práva, jenž svým jednáním směřuje k porušení ústavním právem chráněného zájmu, resp. poruší takový zájem a vede ke spáchání ústavněprávního deliktu, za níž se stanoví sankce vycházející z ústavní normy.

Ústavněpolitická odpovědnost je založena na důvěře vzniklé zvolením nebo jmenováním, může být individuální i kolektivní (typicky politická strana či hnutí), nevyžaduje se dokázání viny a nepředchází žádný proces. Důsledkem je odvolání z funkce. Jak odpovědnost ústavněprávní, tak odpovědnost politická se mohou vzájemně prolínat.

Odpovědnost trestněprávní je nejtypičtější a nejčastěji se vyvozující odpovědnost v oblasti práva.⁹⁸ U trestněprávní odpovědnosti se striktně vyžaduje naplnění všech formálních znaků skutkové podstaty (subjektu, subjektivní stránky, objektu a objektivní stránky). Rovněž trestněprávní sankce jsou odlišného charakteru s mnohem těžšími následky a větším omezením základních lidských

⁹⁶ FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1, s. 28

⁹⁷ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), s. 386-405.

⁹⁸ Proto je také kodifikována a velice obsáhle a podrobně upravena.

práv a svobod.⁹⁹ V posuzování trestněprávní odpovědnosti je zapotřebí určit materiální korektiv v podobě společenské škodlivosti, která musí být vyšší než u jiných druhů odpovědnosti, a proto se trestní odpovědnost použije vždy jako *ultima ratio*.

Odpovědnost politická a morální je podle J. Kudrny stavebním kamenem politického systému, určující rámec chování v politickém boji a jeho řád.¹⁰⁰ Odpovědnost politická stojí mimo principy ústavního práva a demokratického právního státu. Při jejím uplatnění neplatí základní principy jako dokazování, zkoumání viny, zásada *ne bis in idem*, míra společenské škodlivosti je posunuta a závisí na individuálním posouzení, který následně vyústí v kolektivní posouzení. U politické odpovědnosti není určen institut, který by hodnotil odpovědnost a realizoval proces vůči subjektu nebo mohl uložit sankci odvolání či zrušení mandátu, viz například čl. 27 odst. 1 a 2 Ústavy ČR, podle kterých poslanci a senátoři nemohou být postihnuti pro hlasování v Poslanecké sněmovně, resp. Senátu a nelze je trestně stíhat ani za projevy učiněné v obou komorách Parlamentu ČR, podléhají pouze disciplinární pravomoci dané komory. Morální odpovědnost je spojena přímo s konkrétním subjektem ústavního práva a jejím chováním v osobním životě a podléhá toliko kontrole veřejnosti, ale i svého vědomí a svědomí, na které slibuje při skládání svého slibu. Důsledkem může být opět rezignace ze své funkce z vlastního uvážení, nicméně převážně se tak děje po tlaku veřejnosti, zejména mediálním. Podle V. Vnenka lze morální odpovědnost rozdělit na vnější a vnitřní. Vnější forma se vykazuje osobním zhodnocením svého chování, kterým může dojít k porušení pravidel chování a přivede takové osobě vnitřní újmu. Vnější morální odpovědnost se uplatňuje formou veřejného přezkumu chování v případě poškození zájmu veřejnosti a uskutečňuje se formou diskuse, která může vést k naznačení nevole a požadavku na odstoupení z funkce.¹⁰¹

⁹⁹ Tak například v případě trestu odnětí svobody jde o zásadní omezení svobody pohybu.

¹⁰⁰ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 388.

¹⁰¹ VNENK, Vladislav. *Systematika odpovědnosti prezidenta České republiky a prezidenta Slovenské republiky*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, 2018, č. 2/2018, s. 19

3.3. Odpovědnost prezidenta republiky před zavedením přímé volby

Přímá volba prezidenta republiky zavedena novelou Ústavy ČR z roku 2012, jak je uvedeno výše, přinesla značné změny v podobě volby prezidenta republiky, nicméně je velice důležité vymezit si odpovědnost prezidenta republiky před přímou volbou a po přímé volbě, protože nastává otázka, na kterou není v právní vědě zcela jednoznačná odpověď a sice zda změna volby prezidenta republiky přinesla i změnu odpovědnosti prezidenta republiky za jeho rozhodování a jednání.

Ústavu ČR a v ní upravenou odpovědnost prezidenta republiky před jejím přijetím ovlivnilo několik faktorů. Byly jimi bezpochyby vývoj státu, měnící se politický režim a vznik zcela nového státu, kde cílem zákonodárce bylo připravit kvalitní a propracovaný právní řád. Dalším faktorem bylo úpravou odpovědnosti vyjádřit úctu úřadu prezidenta republiky a osobě tento úřad vykonávající.¹⁰²

Do Ústavy ČR byla vnesena odpovědnost ústavněprávní, kdy prezidenta republiky bylo možné stíhat pro velezradu, jejíž skutková podstata nebyla definována, před Ústavním soudem podáním žaloby Senátem.¹⁰³ Sankcí byla ztráta úřadu prezidenta republiky a způsobilost jej znovu nabýt.

Ústavněpolitickou odpovědnost Ústava ČR zná, ale jelikož je tato odpovědnost, jak je také uvedeno výše, založena na vztahu, jehož předmětem je důvěra, typicky mezi vládou a Parlamentem, prezidentovi republiky ústavněpolitickou odpovědnost nepřiznávala, resp. v článku 54 odst. 3 stanovila, že prezident republiky není z výkonu funkce odpovědný. Nenastavila ani žádné podmínky kontroly a neřešila ani problematiku odvolání z funkce z politických důvodů. J. Kudrna k tomu uvádí, že neodpovědnost prezidenta republiky zakládá možnost střetu s dvěma principy republikánského zřízení státu a sice princip rovného způsobu ucházení se o veřejnou funkci pro každého občana a princip

¹⁰² KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní práv. 2013, 46(7), 386-405, s. 393.

¹⁰³ Jedním z návrhů projednávaných Českou národní radou bylo zařazení velezrady do trestních deliktů, celý proces měl být procesem trestním, nicméně k podání žaloby a k řízení o ni byly příslušné orgány odlišné od trestního práva (původně Poslanecká sněmovna, resp. Ústavní soud) a sankce nepatřila mezi sankce trestního práva, k tomu viz blíže KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní práv. 2013, 46(7), 386-405, s. 393-394.

odpovědnosti veřejného činitele ze své funkce.¹⁰⁴ Snaha ústavodárce tomuto střetu předejít vyústila v poněkud nešťastné koncepci kontrasiňovaných a nekontrasiňovaných pravomocí, ve které je za kontrasiňované pravomoci odpovědná vláda, ovšem toliko pouze za výkon pravomocí, která mají formu rozhodnutí, a které v konečném důsledku kontroluje předseda vlády nebo jím pověřený člen vlády, nikoli vláda jako celek. I ústavněpolitická odpovědnost byla tedy prezidentu republiky vyňata, v případě kontroly veřejností nese odpovědnost vláda, kdy její předseda nebo jím pověřený člen vlády vystupuje v roli kvazikontrolního orgánu bez možnosti vyvodit důsledky, nanejvýše nesouhlasit s rozhodnutím prezidenta republiky a rozvířit politický boj.

Ani trestněprávní odpovědnost se prezidenta republiky nedotkla, Ústava ČR vylučovala zadržení a trestní stíhání prezidenta republiky po dobu výkonu funkce za jakýkoli trestní čin, přestupek nebo správní delikt a zároveň stanovilo absolutní hmotněprávní imunitu pro spáchání kteréhokoli trestného činu po dobu výkonu funkce.

3.4. Odpovědnost prezidenta republiky po zavedení přímé volby

Po zavedení přímé volby prezidenta republiky došlo k několika změnám v oblasti odpovědnosti prezidenta republiky. Neodpovědnost z výkonu funkce zůstala zachována stejně jako odpovědnost vlády za rozhodnutí, které vyžaduje spolupodpis. Souhlasím s J. Wintrem, který má za to, že zavedením přímé volby prezidenta republiky nebyl dotčen princip neodpovědné hlavy státu.¹⁰⁵

V oblasti ústavněprávní došlo k rozšíření o další ústavní delikt, kterého se prezident republiky může dopustit, sankce za spáchání ústavního deliktu již není označena jako trest a rovněž došlo ke změně procesu podání ústavní žaloby. Podrobnější rozpracování uvedené problematiky bude však předmětem dalších kapitol.

Výraznou změnu zaznamenala také odpovědnost trestněprávní, kdy novela Ústavy ČR z roku 2012 zcela změnila čl. 65 odst. 3 Ústavy ČR a ponechala pouze

¹⁰⁴ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 397.

¹⁰⁵ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s.71.

procesněprávní imunitu po dobu výkonu funkce za trestný čin, přestupek či jiný správní delikt, tedy jinými slovy prezidenta republiky je možné trestně stíhat pro trestné činy, stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt, ovšem až po skončení výkonu jeho funkce. J. Kudrna se domnívá, že taková úprava není vhodná a měla by být upravena imunita prezidenta republiky za jakékoli projevy.¹⁰⁶

Dle mého názoru se zavedením přímé volby posílila morální odpovědnost prezidenta republiky, neboť je volen přímo lidem, kterému je odpovědný, a kterému skládá účty ze své funkce, což je důležité z hlediska jeho politického postavení. Morální odpovědnost je v tomto případě provázána s odpovědností politickou a v rámci porušení těchto odpovědností je dána prezidentu republiky sám vyvodit situaci a popřípadě se vzdát svého úřadu.¹⁰⁷ Například v Rumunsku a Islandu, rozhoduje o tom zda prezident porušil ústavu rozhoduje lid.¹⁰⁸

¹⁰⁶ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 403.

¹⁰⁷ VNENK, Vladislav. *Systematika odpovědnosti prezidenta republiky v českém ústavním systému*. In: Zborník príspevkov z „Česko – slovenskej právnickej súťaže o najlepšiu študentskú prácu“ za akademický rok 2014/2015 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 10.- 11. septembra 2015. Univerzita Komenského v Bratislave: Právnická fakulta, 2016, s. 116.

¹⁰⁸ Více viz GRABOWSKA, Sabina. *Odvolání prezidenta lidem jako zvláštní model ústavní odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi. 2010, XVIII, 3/2010.

4 VYMEZENÍ ÚSTAVNÍCH DELIKTŮ

4.1. Ústavní žaloba obecně

Ústavní žaloba proti prezidentu republiky je institut ústavního práva, zvláštní druh žaloby, která je odlišná od žaloby v civilním procesu, obžaloby v trestním procesu, od žaloby proti rozhodnutí správního orgánu nebo kompetenční žaloby ve správním právu. Rozdělení lze spatřovat i v druhu právních pramenů, ve kterých je ústavní žaloba proti prezidentu republiky upravena, kterými jsou Ústava ČR v člancích 65 odst. 2 a 3, §§ 96-108 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), v zákoně č. 107/1999 Sb., jednací řád Senátu, v platném znění (dále jen „JŘS“) upravuje proces jednání o ústavní žalobě proti prezidentu republiky část osmnáctá, konkrétně §§ 136-139 a ústavní žalobu proti prezidentu republiky zmiňuje také JŘPS v § 70 odst. 5. Obsah ustanovení přiblížím podrobněji v následujících částech této kapitoly.

Ústavní žaloby se výrazně dotkla změna způsobu volby prezidenta republiky na přímou volbu, kterou, viz podkapitolu 2.3., přinesla novela Ústavy ČR z roku 2012, upravující vedle volby prezidenta republiky mimo jiné i důvod podání ústavní žaloby a způsob jejího přijetí, a vedle ní také zákon o volbě prezidenta republiky, který přinesl rovněž novelu zákona o Ústavním soudu, kdy změnil jeho znění upravující právě ústavní žalobu.

Před novelou Ústavy ČR z roku 2012 upravovala Ústava ČR v článku 65 trestní odpovědnost, resp. neodpovědnost prezidenta republiky v podobě nepřípustnosti ho zadržet, trestně stíhat ani nepřípustnost stíhat ho za přestupek nebo správní delikt. Bylo také navždy vyloučeno trestně stíhat prezidenta republiky pro jakékoli trestné činy spáchané v době výkonu funkce. Ústavněprávní odpovědnost spočívala v možnosti stíhání prezidenta republiky pouze pro velezradu před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu. Pokud by Ústavní soud dovodil, že ke spáchání velezrady došlo, trestem mohla být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt.

Novela Ústavy ČR z roku 2012 zanechala v odst. 1 článku 65 Ústavy ČR nemožnost prezidenta republiky zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo

jiný správní delikt, ovšem zmizela konstrukce absolutní trestní neodpovědnosti. Jelikož prezident republiky tedy nemůže být trestně stíhán za trestné činy spáchané v době výkonu své funkce, aby nebyl přerušen plynulý chod úřadu, osoba bývalého prezidenta republiky může být trestně stíhána toliko až po skončení jeho funkce.

Ústavněprávní odpovědnost zůstala zachována, a naopak se ještě rozšířila. Podání ústavní žaloby zůstalo stále v rukou Senátu, nicméně je již třeba třípětinové většiny přítomných senátorů a nikoli jen nadpoloviční většiny přítomných senátorů, jak tomu bylo do té doby. Podmínka k podání byla také rozšířena o souhlas Poslanecké sněmovny a lze ji podat nejen pro ústavní delikt velezrady, ale byl přidán ústavní delikt nový, v podobě hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Ze zákona o Ústavním soudu byl také převzata definice skutkové podstaty velezrady a vložen právě do Ústavy ČR. Důvodová zpráva¹⁰⁹ přiznává, že koncepce vymezení skutkové podstaty velezrady v zákoně byla nevhodná, neboť, jak plyne z důvodové zprávy, obsah ústavního deliktu plynoucího explicitně z ústavního předpisu, dokonce z Ústavy ČR samotné, by neměl být upravován pouze obyčejným zákonem. Dokonce přestal být z výkladových důvodů postih prezidenta republiky trestem a stal se zvláštním druhem ústavněprávní sankce, což důvodová zpráva navrhovala zdůraznit právě přesunutím definice do Ústavě ČR.¹¹⁰ Oba delikty blíže představím v další části práce. Rozhodnutí Ústavního soudu o ztrátě prezidentského úřadu a způsobilost jej znovu nabýt již nemá formu trestu, nýbrž sankce.

Do procesu podání ústavní žaloby byla začleněna Poslanecká sněmovna. Ústava ČR v článku 65 odst. 2 zakotvila, že Senát může podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny, přičemž v odst. 3 téhož článku dodává, že souhlas musí být odhlasován třípětinovou většinou všech poslanců a jelikož se jedná o institut ústavního práva výrazně zasahující do výkonu funkce ústavního činitele a hlavy státu, měl byt být projednán promptně a neměl by

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona č. 71/2012 Sb., sněmovní tisk č. 415 z roku 2011. VI. volební období.

¹¹⁰ Danou problematiku rozebírá také J. Kudrna ve svém článku, ve kterém kvituje správné rozhodnutí ústavodárce úpravu změnit, viz KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 400-401. a ke vhodnosti, aby byla upravena velezrada spíše v Ústavě ČR vyjádřil svůj názor i ve svém komentáři i K Klíma: KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2009. s. 440 a o nebezpečí definování ústavního pojmu v obyčejném zákoně mluvil i J. Filip: FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1, s. 30.

se stát prostředkem politických bojů. Z tohoto důvodu a z důvodu možných průtahů v Poslanecké sněmovně Ústava ČR stanoví fikci nesouhlasu v případě, že se Poslanecká sněmovna nevysloví se souhlasem do tří měsíců ode dne, kdy o něj Senát požádal.¹¹¹ Fikce nesouhlasu a jeho lhůta je v důvodové zprávě vysvětlena jako vhodnější způsob pro zabránění destabilizace státu a politického systému sněmovní menšinou v případě vztahu nedůvěry mezi prezidentem a sněmovní většinou, čímž by sněmovní menšina mohla právě politickou vůli většiny bojkotovat nepřiměřeně dlouhým prostoje mezi podání návrhu Senátu a jeho odsouhlasení Poslaneckou sněmovnou. Jedná se o jakési opatření proti nečinnosti, který Ústava ČR zná již u projednání zákona Senátem v čl. 46 odst. 1 a odst. 3.¹¹² Pokud má ústavní žaloba získat souhlas Poslanecké sněmovny, je tedy nasnadě souhlas odhlasovat. Důvodová zpráva zapojení Poslanecké sněmovny do procesu podání vysvětluje závažností návrhu a zdůraznění výjimečnosti řízení. Z uvedeného vyplývá snaha o povýšení exkluzivity institutu ústavní žaloby. Po odhlasování souhlasu Poslaneckou sněmovnou však zůstává proces podání ústavní žaloby dále v dikci Senátu, což se jeví vzhledem k aktivní legitimaci Senátu a iniciativě jednání o ústavní žalobě jako vhodné. Zapojení Poslanecké sněmovny do procesu podání ústavní žaloby vyvolává otázky, zda nedošlo až k přílišnému zpřísnění možnosti ústavní žaloby podat. Tak například J. Kudrna, jak s podmínkou souhlasu ústavní většiny obou komor Parlamentu, tak s tříměsíční prekluzivní lhůtou naprosto nesouhlasí, neboť se mu to jeví jako velice přísné pravidlo, které znemožňuje podání ústavní žaloby a tedy možnost prezidenta republiky stíhat v jiných případech velezrady, než těch naprosto nejzávažnějších s obrovskými důsledky. Domnívá se tak, že by zcela postačila podmínka třípětinového souhlasu přítomných senátorů.¹¹³ Podle V. Sládečka konstrukce potřeby odsouhlasení ústavní většinou obou komor Parlamentu postrádá logiku, přičemž se jeví za zcela nereálné dosáhnout ústavní většiny v Poslanecké sněmovně.¹¹⁴ Kolektiv kolem M. Forejtové má za to, že v tomto případě by přijetí třípětinové většiny Parlamentu hrálo silnou politickou

¹¹¹ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 656.

¹¹² SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 653.

¹¹³ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, str. 401.

¹¹⁴ SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 653.

rolí a velmi by záleželo na tom, jaké politické strany budou disponovat většinou v obou komorách Parlamentu a také jaká osoba úřad prezidenta republiky vykonává, přičemž její konkrétní jednání by se řešilo až v druhé řadě.¹¹⁵

S tím lze souhlasit, Ústava ČR zná ještě jeden případ, velmi významný, kdy je zapotřebí stejné formy souhlasu třípětinové většiny, upraveném v čl. 39 odst. 4 Ústavy ČR, a sice k přijetí ústavního zákona nebo souhlasu s ratifikací mezinárodní smlouvy na základě čl. 10a odst. 1 Ústavy ČR s tím, že u senátorů se rovněž požaduje souhlas třípětinové většiny přítomných senátorů, v případě souhlasu Poslanecké sněmovny však třípětinové většiny všech poslanců.

Úprava pro přijetí ústavní žaloby je tedy velice přísná, opravdu závisající na rozložení politických sil v obou komorách, ve kterých je často zastoupeno široké spektrum politických stran a také dochází k situaci, že složení vedoucích politických stran v komoře jedné, je zcela odlišné od složení vedoucích politických stran v komoře druhé, nehledě na skutečnost, že mandát poslance trvá čtyři roky a každé dva roky se volí třetina senátorů, to znamená, že za dobu pětileté funkce se může jednou změnit složení Poslanecké sněmovny a dvě třetiny Senátu, a to může znamenat rovněž značný vliv a tlak. Z těchto důvodů je v praxi velmi obtížné dosáhnout souhlasu absolutní kvalifikované většiny v obou komorách, zejména v případě Poslanecké sněmovny souhlasu všech poslanců. Úprava, i přes snahu posílit institut ústavní žaloby a zvýšit tak jeho vážnost, není příznivá a spíše tvoří obtížně překonatelnou překážku, kterou by v tomto institutu v rámci zachování funkce kontrolního mechanismu a obrany základů a principů demokratického právního státu neměla mít tak vysokou míru přísnosti podání.

4.2. Vymezení ústavního deliktu velezrady

Zprvu, při projednávání návrhu Ústavy ČR, bylo zvažováno, zda neponechat prezidentovi republiky odpovědnost pouze za vlastizradu, tedy trestný čin obsažený v § 309 zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "trestní zákoník"), jehož skutková podstata stanoví subjekt trestného činu jako občana České republiky, který ve spojení s cizí mocí nebo s cizím činitelem spáchá trestný čin rozvracení republiky, teroristického útoku nebo

¹¹⁵ FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2014, s. 157-158.

sabotáže. Znamenalo by to však zúžení odpovědnosti prezidenta republiky a v konečném důsledku skutková podstata hovoří o občanu České republiky, nikoli o prezidentu republiky. Další překážkou byla úprava čl. 40 Listiny upravující princip, že o vině a trestu může rozhodnout pouze soud. Jednalo by se tedy o soud obecný, a proto by nemohl o prezidentu republiky rozhodovat Ústavní soud a na straně žalobce by musel vystupovat státní zástupce. Tato úprava tedy nemohla být přijata.¹¹⁶ Z uvedeného důvodu byl prosazen názor stanovit prezidentu republiky odpovědnost za spáchání velezrady, jejíž definice nejdříve nebyla upravena vůbec, se záměrem ponechat volnost k judikování velezrady Ústavním soudem. Následně vyšly do popředí úvahy zákonodárce, že by přeci jen bylo nasnadě poskytnout Ústavnímu soudu definici a k tomu také došlo.¹¹⁷ Pojem velezrady byl do 7. března 2013, kdy nabyla účinnost novela Ústavy ČR z roku 2012, upraven v § 96 zákona o Ústavním soudu: „*Velezradou pro účely tohoto zákona rozumí se jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu*“. Po nabytí účinnosti novely dne 8. března 2013 pojem velezrady recipoval odstavec 2 článku 65 Ústavy ČR, důvod viz podkapitolu 4.1., a zákon o přímé volbě prezidenta republiky § 96 zákona o Ústavním soudu vypustil. Znění skutkové podstaty velezrady zůstalo neměnné, došlo pouze k vypuštění fráze „*pro účely toho zákona*“.

Velezrada není pojmem trestního práva, jedná se o delikt ústavního práva, který je upraven Ústavou ČR a jehož spáchání je spojeno s ústavněprávní odpovědností, proto lze tedy hovořit o ústavněprávním deliktu. Aby mohla vzniknout ústavněprávní odpovědnost a mohlo dojít ke spáchání velezrady, je třeba naplnění znaků skutkové podstaty deliktu, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka (k tomu obecně viz podkapitolu 3.4.). Spáchání velezrady obsahuje více objektů, a proto se jedná o skutkovou podstatu kumulativní. Objekty, tedy ústavním právem chráněné zájmy, jsou obsaženy přímo v definičním pojetí velezrady a jsou jimi svrchovanost a celistvost republiky a její demokratický řád.

¹¹⁶ HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA. Ústava České republiky: komentář. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 109.

¹¹⁷ Blíže srov. ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. Ústava České republiky – Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, s. 803.

O svrchovanosti hovoří Ústava ČR v čl. 1 odst. 1, ve kterém vymezuje základní ústavní znaky České republiky, mezi které svrchovanost patří. Dalším ústavním předpisem, který zmiňuje svrchovanost je ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky (dále jen „zákon o bezpečnosti ČR“), a v čl. 1 zařazuje zajištění svrchovanosti jako jeden ze základních povinností státu.¹¹⁸ Svrchovanost chápe J. Filip z pohledu ústavního práva jako dispozici k existenci samostatného státu a v souvislosti s ústavním deliktem velezrady ji lze narušit jednáním, kterých se dopustí státní orgán představující Českou republiku a vede ke ztrátě samostatnosti státu.¹¹⁹ Podle V. Pavlíčka je svrchovanost předpokladem vystupování České republiky v mezinárodních vztazích s ostatními státy jako rovnoprávný stát.¹²⁰ Svrchovanost je na základě principu personální výsosti uplatňována vůči občanu státu, ať se nachází kdekoli, a na základě principu územní výsosti ji uplatňuje na svém území.¹²¹ J. Wintr vymezuje princip suverenity státu jako možnost státu uplatňovat svou výlučnou moc na svém území nezávisle na jiné moci,¹²² čímž by se mohlo rozumět také nezávisle na vlivu či výkonu pravomocí jiného státu. Svrchovanost je tedy nepochybně jedním ze základních znaků státu a požívá nebyvalé ochrany. Dokonce i ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 judikoval, že svrchovanost České republiky musí být obligatorně zachována v rovině formální i materiální a nesmí být narušena dokonce ani v případě přenesení pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizace nebo instituce ve smyslu čl. 10a odst. 1 Ústavy ČR. T. Herc však upozorňuje, že ke spáchání ústavního deliktu velezrady nedojde plněním závazků plynoucích z mezinárodních smluv, ani jednáním směřujícím k uzavření mezinárodní smlouvy, na základě které by přešla část pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní instituci ve smyslu čl. 10a Ústavy ČR.¹²³

¹¹⁸ Spolu se svrchovaností je základní povinností státu zajistit územní celistvost České republiky, ochranu jejích demokratických základů, ochranu životů, zdraví a majetkových hodnot.

¹¹⁹ ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 804.

¹²⁰ PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, str. 348.

¹²¹ Tamtéž, s. 374

¹²² WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s. 210.

¹²³ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 649.

Druhým objektem je celistvost republiky. Čl. 1. odst. 1 Ústavy ČR pojem celistvosti neobsahuje, zmiňuje pouze jednotnost, čímž se dá rozumět rovněž jednota republiky, obyvatel a nerozdělitelnost státu, nejen územní, ale i právní. V Ústavě ČR lze ovšem celistvost nalézt v článku 11, který zajišťuje, že Česká republika tvoří nedílný celek území, a že jeho státní hranice lze změnit pouze ústavním zákonem. O celistvosti hovoří taktéž opět zákon o bezpečnosti ČR,¹²⁴ v souvislosti s územní celistvostí České republiky, jako o další ze základní povinnosti státu dbát o její zajištění. Podle T. Hercze je celistvost brána jako územní celistvost, která je nedělitelná a jednotná, vyjma změny ústavním zákonem podle zmíněného článku 11 Ústavy ČR.¹²⁵ Naproti tomu J. Filip nepovažuje celistvost pouze za územní jednotu, resp. její zánik, ale jejím porušení vnímá rozbití, nebo rozvracení státu, což řadí výše nad samotnou ztrátu území jinak než podle ústavních předpisů. Celistvost vnímá mnohem širěji, ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy ji považuje jak za územní celistvost, tedy zachování státních hranic, tak i zachování jednoty státu. Upozorňuje také na nezaměňování s pojmem územní celistvost obsaženou v trestním zákoníku,¹²⁶ ve kterém se jedná o pojem skutkové podstaty trestného činu vlastizrady, jehož subjektem může být toliko občan České republiky ve spojení cizí mocí, resp. cizím činitelem,¹²⁷ nikoli prezident republiky, proto také nelze hovořit o ústavněprávním deliktu.

Třetím objektem je demokratický právní řád. Ústava ČR pojem demokratický právní řád nedefinuje, lze v ní najít toliko pojem demokratický právní řád (čl. 1 odst. 1) a základní demokratické principy (čl. 5). Zná ho však Listina ve svém čl. 23, který zakládá právo občanům postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický právní řád lidských práv a základních svobod založený Listinou základních práv a svobod, jestliže je znemožněno účinné použití zákonných prostředků a činnost ústavních orgánů. Zákon o bezpečnosti ČR ve svém čl. 2 odst. 1 pracuje s pojmem demokratické základy České republiky. Vzhledem k chybějící definici a složitému výkladu je zde, dle mého, prostor pojmut jednáni

¹²⁴ Čl. 1 zákona o bezpečnosti ČR.

¹²⁵ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 649.

¹²⁶ ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 804.

¹²⁷ § 309 odst. 1 trestního zákoníku.

směřující proti demokratickému právnímu řádu v širokém spektru a může tím dojít i ke zneužití jeho vymezení k účelu použití ústavní žaloby Senátem v politickém boji či ve snaze o odstranění osoby prezidenta republiky z jeho úřadu. V tomto případě je nasnadě podrobné, přísné a důkladné posouzení Ústavním soudem, zda jednáním určeném v ústavní žalobě opravdu došlo k naplnění jednání směřujícímu proti demokratickému právnímu řádu. Stejný názor zastává J. Filip,¹²⁸ naproti tomu P. Holländer do demokratického řádu zahrnuje princip suverenity práva, právní pluralitu a ochranu základních práv a svobod, přičemž dodává, že pokud by došlo ke spáchání velezrady jednáním směřujícím proti demokratickému právnímu řádu, souviselo by to s porušením demokratického právního řádu, resp. jeho podstatných náležitostí.¹²⁹

Objektivní stránka je naznačena již v samotné definici velezrady Ústava ČR výslovně stanoví, že se velezradou rozumí jednání. Jak napovídá J. Filip, v posouzení objektivní stránky bude svěřena rovněž klíčová úloha Ústavního soudu, neboť jednání musí dosáhnout určité úrovně nebezpečí, při kterém se bude moci reálně hovořit o zrušení státu jako takového nebo jeho demokratického zřízení.¹³⁰

Subjekt ústavního deliktu velezrady je prezident republiky, explicitně to vyplývá z Ústavy ČR nejen z definičního pojetí velezrady, ale také ze skutečnosti, že ústavní žalobu lze podat pouze proti prezidentu republiky. Velezrady se tedy nemůže dopustit kandidát na prezidenta v přímých volbách ani zvolený prezident, který ještě nesložil slib a nenabyl tak úřadu prezidenta republiky (viz podkapitulu 2.3.). Patrná je tato situace také nejen ze situace *de iure*, ale i *de facto*, kdy kandidát na prezidenta republiky, resp. zvolený prezident před složením slibu nemůže platně jednat s právními důsledky jako prezident republiky, vystupovat jako prezident republiky a vykonávat jeho pravomoci, kterými by jinak bylo možno naplnit znaky skutkové podstaty velezrady. Nejen z důvodu, že nenabyl řádně úřadu prezidenta republiky, ale i z důvodu, že v té době stále vykonává svou

¹²⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. Ústava České republiky – Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, s. 805.

¹²⁹ FILIP, Jan, Pavel HOLLÄNDER a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 716.

¹³⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. Ústava České republiky – Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, s. 805.

funkci přítomný prezident republiky a v případě jeho uvolnění předseda vlády společně s předsedou Poslanecké sněmovny, resp. předsedou Senátu podle čl. 66 Ústavy ČR. V souvislosti s uvedeným by přicházelo v úvahu pouze spáchání trestného činu vlastizrady podle § 309 odst. 1 trestního zákoníku, popsaného výše. Spory však vyvolává otázka možnosti a přičitatelnosti spáchání velezrady právě v případě přechodu pravomocí na předsedu vlády a předsedu Poslanecké sněmovny, resp. předsedu Senátu na základě čl. 66 Ústavy ČR. Podle J. Filipa se státní činitelé v rámci přenesené pravomoci nemohou dopustit velezrady, neboť tato možnost je přiznána jen prezidentu republiky a státní činitelé prezidenta republiky pouze zastupují na dobu, po kterou není úřad prezidenta republiky obsazen, zůstávají však nadále ve svých funkcích a plní další pravomoci, práva a povinnosti jim přiznané z jejich funkce, jsou subjekty trestního práva¹³¹ v postavení úřední osoby, které jim přiznává trestní zákoník, a proto by se na jejich jednání vztahovala toliko trestní odpovědnost, jejich jednání by spadalo do oblasti trestního práva a bylo by možné využít například institut promlčení, který však u ústavního deliktu velezrady není.

Dalším důvodem je podle J. Filipa skutečnost, že o tomto případě Ústava ČR mlčí, pokud by bylo možné spáchání zastupujícími státními činiteli, měla by tuto výjimku explicitně upravovat Ústava ČR.¹³² Podobný názor sdílí i J. Kudrna, který dodává, že v případě přechodu pravomocí na předsedu vlády, předsedu Poslanecké sněmovny, resp. předsedu Senátu nedochází k přenosu ústavněprávní odpovědnosti, kterou nese pouze prezident republiky a pokud by došlo k jednání zastupujících státních činitelů, které by jinak naplnilo znaky skutkové podstaty velezrady, tedy došlo by k porušení hodnot chráněných ústavním právem a zjevnému narušení existence státu, ponесou toliko nanejvýš odpovědnost ústavněpolitickou a odpovědnost trestněprávní.¹³³ Z opačného konce hodnotí tuto otázku T. Herc, který shledává institut ústavní žaloby v případě, že by se státní činitelé dopustili jinak ústavního deliktu velezrady, jako nefunkční, postrádající její

¹³¹ Prezidentu republiky trestní odpovědnost po dobu své funkce přiznána není na základě čl. 65 odst. 1 Ústavy ČR, podrobněji viz kapitulu 3.

¹³² ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. Ústava České republiky – Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, 805-806.

¹³³ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní práv. 2013, 46(7), 386-405, s. 395.

účel, jelikož sankcí za velezradu je ztráta funkce prezidenta republiky a možnosti ji znovu nabýt, což v případě zastupujících státních činitelů není možné, jelikož úřad prezidenta republiky nezastávají, ba jej ani nenabýli. Proto ani není možné uložit sankci zákaz znovunabytí úřadu prezidenta republiky a tedy účel ústavní žaloby naplnit.¹³⁴ K tomu ještě dodává, že zánik funkce předsedy vlády, předsedy Poslanecké sněmovny či předsedy Senátu lze docílit odlišným způsobem než ústavní žalobou, a sice vyslovením nedůvěry vládě, resp. odvoláním.¹³⁵ Konečně ani V. Pavlíček nepovažuje typ řízení o ústavní žalobě za typ trestního řízení, nýbrž mu přisuzuje charakter impeachmentu, který se vztahuje pouze k prezidentu republiky, a proto při naplnění skutkové podstaty velezrady nemůže dojít ani ke spolupachatelství.¹³⁶ Odlišně se k této otázce vyjadřuje E. Wágnerová, která připouští, že na státní činitele jakožto ústavní orgány zastupující prezidenta republiky na základě čl. 66 Ústavy ČR přechází rovněž povinnost chránit ústavní hodnoty a objekty vymezené ve skutkové podstatě, proto při porušení této povinnosti může dojít ke spáchání velezrady.¹³⁷ Stejný názor sdílí i P. Holländer.¹³⁸ Přikláním se k názoru, že nelze přičítat ústavněprávní odpovědnost ze spáchání velezrady státním činitelům při zastoupení výkonu funkce prezidenta republiky, neboť Ústava ČR explicitně určuje jako subjekt ústavního deliktu velezrady prezidenta republiky, jedná se tedy o subjekt privilegovaný, který není možný zaměnit za subjekt odlišný od prezidenta republiky.¹³⁹ Protože na státní činitele přechází pouze výkon pravomocí prezidenta republiky, dokonce na omezeně dlouhou dobu, a nenabydou jeho úřad, nepřechází na ně ani ústavněprávní odpovědnost¹⁴⁰, nemohou se tím dopustit ústavního deliktu velezrady, a proto ani nelze využít institutu ústavní žaloby proti prezidentu republiky jako kontrolního

¹³⁴ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 650.

¹³⁵ Tamtéž, s. 650.

¹³⁶ PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 841.

¹³⁷ WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 500.

¹³⁸ FILIP, Jan, Pavel HOLLÄNDER a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 716.

¹³⁹ Podobně například na základě analogie u trestného činu vražda novorozence dítěte matkou podle § 142 trestního zákoníku, kdy je v tomto případě privilegovaný subjekt matka a nelze ji zaměnit například za osobu o dítě pečující (chůvu, otce sourozence apod.), jednalo by se tak již o trestný čin vraždy podle § 140 odst. 1, odst. 3 písm. c).

¹⁴⁰ HERC, Tomáš. *Prezident České republiky*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva, 2012, s. 79-80.

mechanismu. Dalším důvodem pro můj postoj je také skutečnost, že s přechodem výkonu pravomocí prezidenta republiky na státní činitele Ústava ČR počítá pouze po dobu, po kdy trvají vymezené důvody v čl. 66 Ústavy ČR a jedná-li se o závažné důvody, pro které prezident republiky není schopen vykonávat svůj úřad, musí se o přechodu pravomocí na státní činitele usnést Poslanecká sněmovna a Senát a pokud tyto důvody pominou, výkon pravomocí náleží zpět prezidentu republiky, na státní činitele tedy úřad prezidenta republiky nepřechází. Aby nedocházelo ke zneužití tohoto institutu, je dán prezidentu republiky kontrolní nástroj v podobě podání návrhu na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu o přechodu pravomocí, na základě čl. 87 odst. 1 písm. h), o kterém rozhoduje Ústavní soud a průběh řízení detailněji upravuje zákon o Ústavním soudu ČR ve svých §§ 109-116. Jelikož státním činitelům ústavněprávní odpovědnost není vůbec přiznaná, disponují odpovědností ústavněpolitickou, trestněprávní a jsou v postavení úředních osob podle trestního zákoníku, lze si proto představit situaci, kdy by se mohli dopustit výkonem některých funkcí svěřených jim článkem 66 Ústavy ČR spáchání trestných činů vlastizrady podle § 309 trestního zákoníku, zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace podle § 315 trestního zákoníku, sabotáže dle § 314 trestního zákoníku, nebo zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku.¹⁴¹

Vymezení subjektu v souvislosti se zařazením ústavního deliktu do oblasti ústavního práva je důležité také z pohledu subjektivní stránky, tedy zavinění, které není Ústavou ČR explicitně vymezeno. J. Filip zastává názor, že v tomto případě není možné rozlišovat mezi úmyslem a nedbalostí, neboť ústavní delikt velezrady není institutem trestního práva, ale je upraven v Ústavě ČR, která nerozlišuje mezi úmyslem (*dolus*) ani nedbalostí (*culpa*), a proto lze tyto složky subjektivní stránky zkoumat pouze toliko z pohledu odpovědnosti a jejich principů společně s vnitřním stavem, tedy vědomím a vůlí prezidenta republiky spojených s následky jeho jednání. Zavinění ovšem předpokládá existenci vědomí, svědomí a svobodnou vůli, která se odráží v možnosti prezidenta republiky vzdát se svého úřadu podle čl. 61 a J. Filip se domnívá, že je tento institut stanoven převážně proto, aby tak prezident

¹⁴¹ Prezident republiky se vzhledem k trestní neodpovědnosti podle čl. 65 odst. 1 Ústavy ČR těchto trestných činů po dobu výkonu své funkce dopustit nemůže (viz kapitolu 3).

republiky mohl učinit v případě, pokud se bude domnívat, že výkonem svých pravomocí může spáchat ústavní delikt velezrady.¹⁴²

Že není třeba zjišťovat formu zavinění tak uvažuje J. Filip i proto, že u odpovědnosti ústavních činitelů, v tomto případě prezidenta republiky, není jednoznačné, zda lze v ústavním právu určovat zavinění pomocí analogie trestního práva, neboť by se v tomto případě na prezidenta republiky vztahovali i ostatní instituty trestního práva v podobě např. krajní nouze, vyvinění, promlčení, okolnosti vylučující trestnost, nedbalost, pohnutka atd. V neposlední řadě je posouzení zavinění znemožněno v rozhodnutích, za která má podle čl. 63 odst. 3 Ústavy ČR odpovědnost vláda, proto má J. Filip za to, že se prezident republiky může dopustit naplnění skutkové podstaty ústavního deliktu velezrady pouze výkonem pravomocí uvedených v čl. 62 Ústavy ČR, ke kterým není třeba kontrasignace předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády a za něž není odpovědná vláda.¹⁴³

V případě posuzování spáchání velezrady a její zavinění je tak tedy dle J. Filipa třeba tento ústavní delikt zkoumat pouze v souvislosti se zachováním státu, ochrany jeho hodnot a demokratických zájmů, nikoli v souvislosti s jednáním prezidenta republiky.

Odlišně se k této problematice staví E. Wágnerová, která má za to, že i když Ústava ČR neřeší, řízení o ústavní žalobě má formu kvazi trestního řízení a z tohoto důvodu by se měly použít hmotněprávní maximy trestního práva. Pokud se bude tedy zkoumat zavinění, měl by se dle E. Wágnerové aplikovat analogicky trestní zákoník, který ve svém § 13 odst. 2 stanoví, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, pokud trestní zákon výslovně nestanoví, že postačí nedbalost.¹⁴⁴ Stejný názor má i P. Holländer,¹⁴⁵ který považuje za správné pro

¹⁴² ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 806-807.

¹⁴³ Tamtéž, s. 807.

¹⁴⁴ WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavní soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 500.

¹⁴⁵ Shodně s ním i T. Herc In: RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 650.

naplnění skutkové podstaty ústavního deliktu velezrady vyžadovat úmyslné zavinění na základě analogického použití trestního zákoníku.¹⁴⁶

K této problematice bych rád uvedl, že v roce 1934 byl institut velezrady upraven zákonem a zařazen do oblasti trestního práva, dnes to však již neplatí a velezrada je, uvedeno výše, ústavním deliktem, na jehož spáchání se vztahuje ústavněprávní odpovědnost. Zákon o Ústavním soudu sice v ustanovení § 108 vymezuje, že pokud zákon o Ústavním soudu nestanoví jinak, použije se pro řízení o ústavní žalobě přiměřeně ustanovení trestního řádu¹⁴⁷ o řízení před soudem, ale je třeba zdůraznit, že dané ustanovení hovoří o tom, že se trestní řád použije, ale pouze pokud nestanoví jinak zákon o Ústavním soudu, nikoli Ústava ČR. Nejenže Ústava ČR ani zákon o Ústavním soudu zavinění neupravují (viz výše), hmotněprávní úpravu formy zavinění neupravuje ani trestní řád, na který je odkazováno. A konečně ustanovení § 108 zákona o Ústavním soudu odkazuje pouze na úpravu řízení před soudem, nikoli např. právě na formu zavinění.

Vzhledem k materiálnímu hledisku, objektům skutkové podstaty ústavního deliktu velezrady, které jsou společensky velice významné a hodny maximální možné ochrany, ke kterým je právě nejbližší svou ochranou trestní zákoník, a také vzhledem k povaze tohoto ústavního deliktu, pojetí sankce jako „trestu“ a jak jsem již uvedl, v minulosti zařazení do trestního práva, se samozřejmě jeví zřejmé a jako nejlepší možné řešení použít analogicky právě trestní zákoník, nicméně nechám-li stranou, pouze pro účely argumentace, všechny výše uvedené aspekty, svou formou a stejnými požadavky znaků skutkové podstaty (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka) by se rovněž mohl analogicky použít zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich jako *lex generali* k úpravě přestupků, který ve svém ustanovení § 15, právě opačně od trestního zákoníku, vymezuje, že, k odpovědnosti za přestupky postačí nedbalost, nestanoví-li daný zákon jinak že je třeba úmyslu.

Dále se domnívám, že použije-li se analogicky trestní zákoník, je zapotřebí vymezit nejen formy zavinění, ale také jejich rozlišení na úmysl přímý (*dolus directus*), úmysl nepřímý (*dolus eventualis*), popřípadě nedbalost vědomou (*culpa luxuria*), nedbalost nevědomou (*culpa negligentia*) nebo nedbalost hrubou

¹⁴⁶ FILIP, Jan, Pavel HOLLÄNDER a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 716-717.

¹⁴⁷ Zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řádu soudním (trestní řád), v platném znění.

(*culpa lata*) a v souvislosti s tímto by měla být upravena také sankce. Vzhledem k zákonnému požadavku přesného vyličení jednání prezidenta republiky na straně žalobce, tedy Senátu, se by se jednalo o složitý požadavek odbornosti, který by na něj byl kladen, a který v případě trestního řízení posuzují orgány činné v trestním řízení, resp. obhájci, k tomu kvalifikovaní.

Další skutečností je požadavek přednostního projednání ústavní žaloby vzhledem k povaze věci a nutnost přesného vymezení zavinění by rychlost řízení mohla značně zkomplikovat.

Forma zavinění je určitým způsobem založena již ve slibu prezidenta republiky, ve kterém mimo jiné slibuje, že svůj úřad bude zastávat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.¹⁴⁸ Vzhledem k výše uvedenému, vzhledem k pozici prezidenta republiky a jeho pravomocem a vzhledem k dobrovolnosti kandidatury platí, že prezident republiky, vzhledem také k požadavku kontrasignace a odpovědnosti vlády, by si měl být náležitě vědom, jaké jsou mu přiznány pravomoci, a že by některým jejich výkonem mohl naplnit znaky skutkové podstaty ústavního deliktu velezrady, proto připadá jako velice pravděpodobné zavinění ve formě úmyslu. I přesto je žádoucí, aby pokud Ústava ČR upravuje skutkovou podstatu ústavního deliktu, upravovala i požadovanou formu zavinění takového deliktu.

4.3. Vymezení ústavního deliktu hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku

Novelou Ústavy ČR z roku 2012 došlo také k rozšíření ústavněprávní odpovědnosti prezidenta republiky, kdy zavedla vedle velezrady další ústavní delikt, hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Ústavní delikt hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku je jeden ústavní delikt, leč často dochází k domněnce, že se jedná o dva ústavní delikty odlišné. Vzhledem ke jeho strohé úpravě tento ústavní delikt představím krátce, neboť, jak dále uvedu, jak materiální, tak formální znaky jejich skutkových podstat jsou velice podobné a navzájem se překrývají.

¹⁴⁸ Podrobněji k tomu viz podkapitulu 2.3.

Ústavodárce v důvodové zprávě¹⁴⁹ nevymezuje příčiny, které vedly k rozšíření palety ústavních deliktů nikterak blíže, pouze konstatuje, že se rozšiřuje možnost ústavněprávního postihu prezidenta, aby mohl vedle velezrady být stíhán právě i pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Pojem ústavního pořádku vymezuje samotná Ústava ČR v čl. 112 odst. 1 a tvoří ho Ústava ČR, Listina, ústavní zákony přijaté podle Ústavy ČR a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992. Nutno dodat, že Ústavní soud svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (známý převážně pod názvem „konkursní nález“) zařadil do ústavního pořádku také ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. Ústava ČR dále nedefinuje znaky skutkové podstaty, proto lze předpokládat, že požadavek formálních znaků skutkové podstaty bude shodný s ústavním deliktem velezrady, objektem je tedy Ústava nebo jiná součást ústavního pořádku, objektivní stránka bude jednání, v tomto případě ve formě hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, subjektem může být pouze prezident republiky a ke spáchání tohoto ústavního deliktu je rovněž vyžadováno zavinění.¹⁵⁰ Ústava ČR nevymezuje konkrétní ustanovení, jejichž porušením by došlo ke spáchání daného ústavního deliktu, lze tedy k němu dojít porušením jakéhokoli ustanovení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku.¹⁵¹ Podle V. Pavlíčka, aby bylo možné hovořit o hrubém porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, musí být stupeň nebezpečnosti a ohrožení státu, principů a jeho hodnot srovnatelný jako při požadavku naplnění skutkové podstaty ústavního deliktu velezrady.¹⁵²

Otázkou, kterou se zabývá J. Kudrna, zůstává požadavek „hrubého“ porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, tedy jeho intenzity a rovněž *a contrario* jakéhosi jemného porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k návrhu ústavního zákona č. 71/2012 Sb., sněmovní tisk č. 415 z roku 2011. VI. volební období.

¹⁵⁰ Shodně také RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s.651.

¹⁵¹ K tomu též SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 652.

¹⁵² PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s.841.

pořádku.¹⁵³ J. Kudrna má za to, že záměrem rozšíření ústavněprávní odpovědnosti o zmíněný ústavní delikt se chtěl ústavodárce přiblížit ostatním zemím, které mají podobnou úpravu, a požadavkem „hrubého“ porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku ochraňuje prezidenta republiky před méně závažným či sporným naplněním skutkového podstaty tohoto ústavního deliktu¹⁵⁴, přičemž mu prokazuje velkou míru úcty a uznání, která má být podle ústavodárce zachována. J. Kudrna upozorňuje na situaci, kterou považuje za nevhodnou, a sice že tedy porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku menší intenzity, než hrubé, není ústavním deliktem a proto je akceptovatelné.¹⁵⁵ V. Sládeček k tomu jen dodává, že v otázce, jaké porušení lze považovat za „hrubé“, bude v každé konkrétní situaci záležet na posouzení Ústavním soudem.¹⁵⁶ T. Herc se domnívá, že v důsledku obecné formulace Ústavy ČR dochází ke specifickému vymezení v mnoha případech ústavní praxí, kdy ale na základě této skutečnosti vznikají časté spory a vzhledem k dotváření ústavní praxe Ústavním soudem by v případě vypuštění požadavku „hrubého“ porušení musel rozhodnout o spáchání ústavního deliktu v každém řízení o ústavní žalobě, což by značně zeslabilo pozici a výkon pravomocí prezidenta republiky, resp. zesílilo pozici ostatních ústavních orgánů, zejména Parlamentu, do jehož rukou podání ústavní žaloby náleží. Této situaci chtěl zákonodárce předejít, a proto zvolil požadavek hrubé intenzity porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku jako skutkové podstaty ústavního deliktu.¹⁵⁷

Jednání, kterým může dojít k porušení Ústavy nebo jiné součástí ústavního pořádku může být formou konání, ale také úmyslným nekonáním¹⁵⁸ v případech, kdy z konkrétního ustanovení Ústavy ČR nebo ústavního pořádku plyne, že prezident republiky má způsobem uvedeným v ustanovení konat.

¹⁵³ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 401.

¹⁵⁴ K tomu viz také ANTOŠ, Marek. *Pravomoci prezidenta republiky po zavedení přímé volby*. In: *Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012, s. 32.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 401.

¹⁵⁶ SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 652.

¹⁵⁷ RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr a kol. *Ústava České republiky: Zákon o bezpečnosti ČR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 650.

¹⁵⁸ Opomenutí je samozřejmě také možné, nicméně vzhledem ke skutečnosti, že by měl prezident republiky velmi pečlivě znát své pravomoci, práva a povinnosti, je i z principu funkce prezidenta republiky, její vážnosti a prestiže tohoto úřadu zcela nepřijatelné, aby prezident republiky opomenul svou funkci vykonávat. K tomu viz podkapitulu 4.2.

Základ tohoto ústavního deliktu a základ jeho zavinění je obsažen opět v již samotném slibu prezidenta republiky, ve kterém se zavazuje zachovávat Ústavu a zákony,¹⁵⁹ naplněním skutkové podstaty ústavního deliktu hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku nedojde jen ke spáchání onoho deliktu, ale ve stejném případě jako u velezrady dojde rovněž k porušení slibu, jejímž složením nabývá zvolený prezident republiky svůj úřad. Jakožto garant právního řádu by prezident republiky měl naopak dbát jeho dodržování, nikoli znevažovat své postavení porušením svého slibu.

¹⁵⁹ K tomu více viz podkapitolu 2.3.

5 ÚSTAVNÍ ŽALOBA PROTI PREZIDENTU REPUBLIKY A ŘÍZENÍ O NÍ

5. 1. Změny po novele a proces podání ústavní žaloby

Jak jsem již uvedl na začátku předešlé kapitoly, proces návrhu a jeho schvalování upravuje JŘS (§ 136-139), řízení o ústavní žalobě před Ústavním soudem potom zákon o Ústavním soudu (§ 97-108). Aktivně legitimován je Senát, pasivně legitimován prezident republiky. Celý proces počíná návrhem nejméně jedné třetiny senátorů, kteří svůj návrh předkládají organizačnímu výboru, jenž jej může vrátit k dopracování potřebných zákonných náležitostí. Návrh, resp. dopracovaný návrh již nelze vzít navrhovateli zpět. Návrh ústavní žaloby musí obsahovat přesné vyličení jednání, kterým se měl prezident republiky dopustit jednoho z ústavních deliktů, s uvedením důkazů, o které se má ústavní žaloba opírat. Organizační výbor následně vypracuje stanovisko určené Senátu, ve kterém doporučí návrh schválit či zamítnout a doporučí předsedovi Senátu zařadit jej na pořad nejbližší schůze Senátu. K přijetí návrhu ústavní žaloby je tedy třeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. Jednání o přijetí návrhu je neveřejné a senátoři mohou podávat návrhy pouze na jeho schválení či odmítnutí, nikoli již žádné pozměňovací návrhy. O těchto návrzích se však hlasuje veřejně podle jmen. Pokud je návrh ústavní žaloby Senátem schválen, Senát pověří předsedu Senátu, aby předložil ústavní žalobu Poslanecké sněmovně k vyslovení potřebného souhlasu s jejím podáním k Ústavnímu soudu. K tomu také Senát pověří jednoho ze senátorů, aby vystoupil při jednání v Poslanecké sněmovně a ústavní žalobu zde odůvodnil. Společně s přijetím návrhu Senát ještě rozhoduje, pro případ, že byl schválen souhlas s podáním, zda bude zastupovat Senát při řízení před Ústavním soudem předseda Senátu či jiná osoba, kterou může být senátor, zaměstnanec Kanceláře Senátu nebo advokát.¹⁶⁰ Přijetí návrhu Senátem a vyslovení souhlasu s podáním Poslaneckou sněmovnou má formu usnesení. Pokud i Poslanecká sněmovna vysloví souhlas s podáním ústavní žaloby, předseda Senátu neprodleně poté ústavní žalobu spolu s usnesením Senátu o schválení a usnesení Poslanecké

¹⁶⁰ K tomu viz blíže WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavní soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 507 a také SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016, s. 721.

sněmovny o vyslovení souhlasu doručí Ústavnímu soudu a právě doručením je řízení zahájeno. Ústava ČR ani zákon o Ústavním soudu však nestanoví výslovně žádnou lhůtu, do kdy by měl být návrh podán a v tom případě nelze dojít ani k promlčení, neboť není stanovena objektivní ani subjektivní lhůta, do kdy musí být ústavní žaloba podána.¹⁶¹ E. Wágnerová má dokonce za to, že neexistence lhůty se velmi dotýká hranice protiústavnosti, právní jistoty a je v rozporu s principy materiálního právního státu, neboť načasování podání ústavní žaloby může být politicky zneužito.¹⁶²

5. 2. Řízení o ústavní žalobě

Zákon o Ústavním soudu stanoví přednostní projednání ústavní žaloby před ostatními návrhy, z uvedeného je patrná vážnost, důležitost a naléhavost projednání ústavní žaloby. Podle §11 odst. 2 písm. c) rozhoduje Ústavní soud v plénu. Mimořádnost řízení lze spatřit rovněž ve zvláštní úpravě řízení, která se řídí hlavou druhou, oddílem šestým zákona o Ústavním soudu a obecná ustanovení v řízení před Ústavním soudem se v tomto případě použijí pouze pro vyloučení soudců, úkony soudce zpravodaje a senátu mimo ústní jednání, úkony asistenta soudce, poradu a hlasování, nález a jeho vyhlášení a pořádkové opatření pro stěžování průběhu řízení. Dále zákon o Ústavním soudu v § 108 stanoví subsidiaritu trestního řádu.¹⁶³

Pro řízení o ústavní žalobě je obligatorní ústní jednání. V řízení se uplatňuje zásada kontradiktornosti. Před jeho konáním soudce zpravodaj, pokud je třeba, doplní šetření Senátu, popřípadě může vyznat Senát, aby šetření nebo ústavní žalobu doplnil, přičemž se jedná o jedinou změnu ústavní žaloby, která je po odsouhlasení Parlamentem možná. Soudce zpravodaj dále podle subsidiárního použití § 42 a 43 zákona o Ústavním soudu může ústavní žalobu odmítnout usnesením, pokud shledá důvody odmítnutí uvedené v § 43 odst. 1 zákona

¹⁶¹ FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1., str. 33.

¹⁶² WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 502.

¹⁶³ Zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řádu soudním (trestní řád), v platném znění.

o Ústavním soudu.¹⁶⁴ Po zahájení řízení Ústavní soud doručí prezidentu republiky ústavní žalobu s vyrozuměním o době a místě konání ústního jednání nejméně deset dnů předem. Současně vyrozumí o konání ústního jednání také zástupce Senátu, který byl zvolen při projednávání návrhu Senátem. Pokud by se prezident republiky nedostavil nebo se bez dostatečného důvodu vzdalil v průběhu jednání, bude pokračovat v jeho nepřítomnosti, na to Ústavní soud prezidenta republiky upozorní v doručeném vyrozumění. Prezident republiky má právo zvolit si jednoho nebo více obhájců, z nichž alespoň jeden musí být advokátem. P. Holländer se domnívá, že se nejedná o nutnou obhajobu a prezident republiky se může zastupovat sám.¹⁶⁵ E. Wágnerová má názor opačný, a sice že nutnost, aby byl alespoň jeden z obhájců advokátem, náležitě reflektuje důležitost a náročnost jednání a proto by se neměl prezident republiky zastupovat sám a právo zvolit si obhájce se vztahuje toliko na právo zvolit si osobu obhájce a jejich počet, přičemž nutnost obhajoby je zde dána.¹⁶⁶ K uvedenému bych jen dodal, že i některá další ustanovení k řízení o ústavní žalobě počítají s obhájci.¹⁶⁷

Ústní jednání je zahájeno sdělením věci předsedajícím pléna, ten také následně provede zjištění, zda se dostavily předvolané osoby a zjistí jejich totožnost. Pokud se některá z předvolaných osob nedostaví, Ústavní soud po slyšení stran rozhodne usnesením, zda je možné provést ústní jednání nebo jej odročit. Následně předsedající pléna vyzve zástupce Senátu, aby přednesl ústavní žalobu, ke které se poté mohou vyjádřit prezident republiky a jeho obhájci.

Následuje důkazní řízení, ve kterém se provedou důkazy, vyslechnou se svědci a znalci, přičemž prezident republiky, jeho obhájci i zástupce Senátu má právo se k prováděným důkazům vyjádřit a klást svědkům či znalcům otázky. Pokud nejsou další důkazní návrhy, nebo pokud plénum rozhodne, že k dalšímu provádění důkazů nedojde, předsedající pléna Ústavního soudu důkazní řízení ukončí a dá možnost zástupci Senátu, obhájcům prezidenta republiky a prezidentu republiky možnost závěrečných řečí. Pokud se vzhledem k závěrečným řečem

¹⁶⁴ FILIP, Jan, Pavel HOLLÄNDER a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Zákon o Ústavním soudu: komentář. 2. přeprac. a rozš. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2007, s. 722.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 721.

¹⁶⁶ WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem.* Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 508.

¹⁶⁷ Viz např. § 103 odst. 5 zákona o Ústavním soudu, který přiznává právo obhájcům vyjádřit se k prováděným důkazům a klást otázky svědkům a znalcům.

Ústavní soud nerozhodne, že je třeba objasnit další okolnosti a neusnese se na dalším doplnění dokazování, ústní jednání přeruší a odebere se k závěrečné poradě.¹⁶⁸ Vzhledem k zásadě obžalovací a zásadě dispoziční má Senát možnost vzít svou ústavní žalobu zpět usnesením, jenž musí být doručeno Ústavnímu soudu právě do chvíle, než je přerušeno ústní jednání a Ústavní soud se odebere k závěrečné poradě. Pro zpětvzetí ústavní žaloby Senátem platí stejné podmínky jako pro její přijetí. K zastavení řízení Ústavním soudem dojde také v případě, že prezident republiky po zahájení řízení zemřel. Od této chvíle běží propadná procesní lhůta jednoho měsíce, do kdy požádá-li manžel nebo příbuzný v linii přímé¹⁶⁹ Ústavní soud o pokračování v řízení, pokračuje se. Uvedená úprava zřejmě toliko poskytuje ochranu osobnosti zesnulého prezidenta, jedná se totiž o nástupnictví procesněprávní, umožňuje příbuzným tzv. „očistit jeho jméno“, neboť sankce ztráty úřadu prezidenta republiky a způsobilosti jej znovu nabýt nelze uložit zemřelému prezidentu republiky a stává se proto bezpředmětnou.¹⁷⁰ Důvodem k zastavení řízení není pokud by se prezident republiky po zahájení řízení svého úřad vzdal nebo pokud by uplynula doba jeho mandátu, který tak zanikl, v těchto případech se tedy v řízení pokračuje.

5. 3. Účinky nálezu, sankce a obnova řízení

Pokud Ústavní soud na závěrečné poradě a hlasováním rozhodne, že je ústavní žalobě vyhověno, rozhodne, že se prezident republiky dopustil velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, v opačném případě prezidenta republiky ústavní žaloby zproští. Pokud je žalobě vyhověno, předseda Ústavního soudu vyhlásí nález veřejně jménem republiky, od této chvíle ztrácí prezident republiky svůj úřad a způsobilost jej znovu nabýt. Dále ztrácí nárok na prezidentský plat a na hmotné zabezpečení po skončení funkce podle zákona č. 48/2004 Sb., o zabezpečení prezidenta republiky po skončení funkce. Nález

¹⁶⁸ Zákon o Ústavním soudu umožňuje rozhodnout o objasnění dalších okolností a doplnění dokazování také při závěrečné poradě.

¹⁶⁹ Dle § 772 odst. 1 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, jsou osoby příbuzné v linii přímé, pokud pocházejí jedna od druhé.

¹⁷⁰ Srov. WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavní soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 504.

je rovněž uveřejněn ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu. Osvědčení o výroku předá předsedající pléna oběma stranám po vyhlášení nároku.

Forma sankce vyplývá z formy ústavní žaloby jakožto institutu impeachmentu, jehož důsledkem je sesazení prezidenta republiky z úřadu,¹⁷¹ proto se nemůže jednat o druh trestní sankce, nýbrž o druh sankce ústavní. V případě ukládání sankce absentuje diskreční pravomoc Ústavního soudu, neboť sankce je pouze jedna, taxativně vymezena a v případě vyhovění žalobě vždy vedle sebe prezident republiky ztratí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt. V případě vyhovění ústavní žalobě a uvalení sankce na prezidenta republiky je vyloučeno případné udělení milosti, neboť ta se vztahuje toliko na nezahájení či nepokračování v trestním řízení a zahlazení trestu uděleného za trestný čin a směřuje k nápravě či zahlazení nespravedlnosti způsobené obecnými soudy.¹⁷²

J. Malíř¹⁷³ se věcně zamýšlí nad možností předběžného opatření dočasně suspendovat pravomoci prezidenta republiky a jejich výkonem pověřit státní činitelé podle čl. 66 Ústavy ČR po dobu řízení o ústavní žalobě, neboť může nastat situace, že pokud bude podána ústavní žaloba proti prezidentu republiky a následně ji bude vyhověno, po dobu řízení o ústavní žalobě bude moci prezident republiky vykonávat své pravomoci a tím se dále dopouštět ústavních deliktů. Toto opatření shledává důvodné převážně z důvodu absence lhůty pro podání ústavní žaloby a jejího projednání.¹⁷⁴ K uvedenému bych rád dodal, že zákon o Ústavním soudu přiznává přednostní projednání ústavní žaloby, tudíž by nemělo docházet k průtahům a pokud by byla stanovena lhůta do kdy má Ústavní soud rozhodnout, mohlo by docházet k vyvíjení značného tlaku při rozhodování, díky čemuž by mohlo dojít ke konfliktu s principem nezávislosti soudů a se základním právem na spravedlivý proces. Institut předběžného opatření dočasněho zbavení výkonu funkce prezidenta republiky by musel být velice pečlivě zvážen a mohlo by to

¹⁷¹ VNENK, Vladislav. *Systematika odpovědnosti prezidenta republiky v českém ústavním systému*. In: Zborník príspevkov z „Česko – slovenskej právnickej súťaže o najlepšiu študentskú prácu“ za akademický rok 2014/2015 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 10.- 11. septembra 2015. Univerzita Komenského v Bratislave: Právnická fakulta, 2016, s. 115.

¹⁷² JANSTOVÁ, Kateřina. *Prezident republiky*. Disertační práva. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva, 2007, s. 248.

¹⁷³ JUDr. Jan Malíř, Ph.D. působí na Ústavu státu a práva Akademie věd ČR a zabývá se převážně vztahem práva a politiky.

¹⁷⁴ MALÍŘ, Jan. *Když se ústavní konstrukce neberou vážně. Na okraj řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky*. In: *Jurisprudence* 1/20. Praha: Wolters Kluwer, s. 10-12.

znamenat další nežádoucí prodlevu v řízení, neboť by spolu s ním existovala hrozba zneužití Parlamentem, který by takto mohl podávat ústavní žalobu pouze za politickým účelem odejmout výkon pravomocí prezidenta republiky a jeho faktického znemožnění právě pomocí předběžného opatření. Byť jsou podmínky schválení a podání ústavní žaloby Parlamentem velice přísné, lze si tuto situaci představit.

Zákon o Ústavním soudu přiznává osobě, která se dopustila velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, popřípadě po jeho smrti jejímu manželovi či příbuzným v řadě přímě, právo požádat Ústavní soud o obnovu řízení o ústavní žalobě v případě, že nález Ústavního soudu, kterým bylo ústavní žalobě vyhověno, byl ovlivněn trestným činem jiné osoby, nebo uvedou-li nové skutečnosti nebo důkazy, které bez své viny nemohl uplatnit v původním řízení, a které by ve spojení s předešlými skutečnostmi a důkazy mohly vést k tomu, že by byl ústavní žaloby zproštěn. O doručené žádosti o obnovu řízení rozhoduje Ústavní soud bez ústního jednání, obnovené řízení se ovšem koná stejně jako řízení o ústavní žalobě, na základě původní ústavní žaloby a skutečnostech uvedených v ní, v souvislosti s případnými skutečnostmi novými.

Pokud by osoba která se dopustila velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku byla v obnoveném řízení ústavní žaloby zproštěna, nenabývá ztraceného prezidentského úřadu v rámci požadavku zachování kontinuity státu, obnovují se jí toliko *ex tunc* nároky na zajištění po skončení funkce prezidenta republiky a způsobilost znovu nabýt prezidentský úřad, popřípadě soudní vymahatelnost těchto nároků.¹⁷⁵ Možnost žádat o obnovu řízení pro manžela nebo osobu příbuznou v přímé linii a pozice procesního nástupce je opět z důvodu spravedlivého zadostiučinění a případné náhrady škody.

5. 4. Exkurs k projednané ústavní žalobě a k dalšímu pokusu o její podání

Za doby trvání České republiky Ústavní soud rozhodoval o ústavní žalobě proti prezidentu republiky pouze jednou, a to proti tehdejšímu prezidentu republiky Václavu Klausovi, ovšem podle úpravy před novelou Ústavy ČR z roku 2012, která

¹⁷⁵ Viz WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavní soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007, s. 520.

nabyla účinnosti 8. 3. 2013. Ústavní žaloba podaná Senátem byla doručena Ústavnímu soudu dne 5. 3. 2013 a funkční období mandátu prezidenta Václava Klause skončilo ke dni 7. 3. 2013, tedy den před nabytím účinnosti zmíněné novely. Podle Senátu se prezident Václav Klaus dopustil ústavního deliktu velezrady, jednáním, které spočívalo mimo dalšího například v nejmenování soudců Ústavního soudu, nečinností v případě jmenování JUDr. Petra Langeru, Ph.D. soudcem, nebo v případě udělení několik amnestií 1. 1. 2013, tedy krátce před koncem jeho funkčního období.¹⁷⁶ Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 17/13 ze dne 27. 3. 2013 rozhodl Ústavní soud o zastavení řízení. Ústavní soud řešil situaci, kterou úpravu na ústavní žalobu použít vzhledem k době podání a doručení ústavní žaloby, zánikem funkce prezidenta republiky Václava Klause a nové úpravě od 8. 3. 2013. Úprava dřívější totiž stanovila pouze situaci, že důvodem k zastavení řízení je vzdání se úřadu prezidenta republiky, nikoli uplynutí jeho funkčního období. Ústavní soud tak aplikoval princip *in dubio pro reo* a řídil se úpravou dřívější, neboť od 8. 3. 2013 však platí, že důvodem k zastavení řízení není ani uplynutí doby, na kterou byl prezident republiky zvolen.

Platná úprava však přináší otázku, zda lze podat ústavní žalobu proti osobě bývalého prezidenta republiky za jednání, která učinil ve funkci prezidenta republiky. Z úpravy v Ústavě ČR a zákoně o Ústavním soudu je patrné, že nikoli, ovšem například J. Kudrna zdůrazňuje naléhavost této možnosti a zmiňuje, že k takovému závěru vede již samotná ústavněprávní odpovědnost.¹⁷⁷ Dodává také, že některá jednání, která mohou být důvodem pro podání ústavní žaloby, je možné zjistit až po skončení funkčního období a v tomto případě již není možné vymáhat ústavněprávní odpovědnost, a nakonec si to vyžaduje i konstrukce sankce, která by v takovém případě zabránila dané osobě znovu nabýt úřad prezidenta republiky.¹⁷⁸ S uvedeným lze souhlasit, neboť opravdu může dojít k situaci, kdy například prezident republiky ve svém druhém funkčním období úmyslně svým jednáním naplní znaky skutkové podstaty některého z ústavních deliktů poslední

¹⁷⁶ Více viz návrh na podání ústavní žaloby obsažený v usnesení Senátu č. 103, IX. volební období.

¹⁷⁷ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 396.

¹⁷⁸ KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7), 386-405, s. 396.

den svého funkčního období, v tomto případě by již nebylo možné vyvodit ústavněprávní odpovědnost a jeho jednání by nedošlo spravedlivému projednání.

K prvnímu pokusu podat ústavní žalobu po novele Ústavy ČR z roku 2012 došlo v roce 2019, a sice proti prezidentu Miloši Zemanovi, který se měl dopustit podle Senátu hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku například odmítnutí jmenování Miroslava Pocheho ministrem zahraničních věcí, jehož jmenování navrhl předseda vlády Andrej Babiš, odmítnutím odvolat tehdejšího ministra kultury Antonína Staňka, jehož odvolání navrhl předseda vlády Andrej Babiš a jiné.¹⁷⁹ Návrh ústavní žaloby byl Senátem přijat a postoupen k přijetí souhlasu Poslaneckou sněmovnou, která ovšem 26. 9. 2019 odhlasovala, že souhlas k podání dán nebude.

¹⁷⁹ Podrobněji viz návrh na podání ústavní žaloby obsažený v usnesení Senátu č. 203, XII. volební období.

ZÁVĚR

Cílem mé kvalifikační práce bylo zařadit institut ústavní žaloby proti prezidentu republiky do kontextu ústavního práva, vymezit její uplatnění v rámci odpovědnosti prezidenta republiky a přiblížit procesní postup podání ústavní žaloby a řízení o ní.

V první kapitole jsem stručně provedl počátkem tohoto institutu, uvedl jsem úpravy skrze historický vývoj ústavního zřízení a s tím souvisejících úprav od počátku první Československé republiky do současnosti.

V druhé kapitole jsem vymezil postavení prezidenta republiky v rámci ústavního systému České republiky, nastínil změny v jeho zvolení a proces složení slibu, který vede k počátku funkce prezidenta republiky, ale rovněž souvisí s jeho odpovědností.

Kapitola třetí se věnuje typům odpovědností, které lze přičítat prezidentu republiky a jaké lze z nich vyvozovat důsledky. Ukázal jsem, že významnou změnou volby prezidenta republiky z nepřímé na přímou došlo ke změnám v jeho odpovědnosti, zejména trestní a ústavněprávní, která je klíčová pro podání ústavní žaloby, a že i přes explicitní neodpovědnost prezidenta republiky ze své funkce, lze stále vyvodit formy odpovědnosti z jeho jednání, zejména ústavněprávní a morální.

Čtvrtá kapitola podrobně rozebrala skutkové podstaty ústavních deliktů velezrady a hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku. Ukázal jsem v ní, že došlo ke správnému kroku vymezení skutkových podstat v Ústavě ČR, ale přesto tyto skutkové podstaty vyvolávají otázky a je namístě, aby byly upraveny konkrétněji, neboť obsahují neurčitě a nedefinované právní pojmy, například co znamená svrchovanost a celistvost republiky nebo jakou míru intenzity obsahuje požadavek hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, a že ani právní věda není v této problematice jednotná.

V kapitole páté jsem popsal průběh procesu návrhu ústavní žaloby Senátem, jeho schválení Poslaneckou sněmovnou a podání Senátem, obligatorní ústní řízení před Ústavním soudem a problematiku sankce za spáchání jednoho z ústavních deliktů a následky sankce. Nakonec jsem v krátkosti představil některá úsilí podání ústavní žaloby v novodobé historii České republiky, abych poukázal na skutečnost, že se jedná o institut, který má velice přísné podmínky použití.

Porovnáním různých odborných názorů jsem dospěl k názoru, že je prakticky velmi obtížné tuto kontrolu jednání prezidenta republiky a ochranu základů demokratického právního státu použít, a proto by se úprava ústavní žaloby neměla brát na lehkou váhu, jelikož prezident republiky svým jednáním reálně může značně narušit existenci demokratického právního státu, ovšem uvedené jednání je složité dokázat a vzhledem k historii české země v posledních stoletích se jedná o hodnoty, jejichž ochrana by měla být umožněna a stát se předmětem legitimního očekávání všeho lidu.

SUMMARY

The aim of my thesis was to place the institute of an impeachment against the President of the Republic in the context of constitutional law, to define its application within the responsibility of the President of the Republic and to approach the procedural procedure for filing a impeachment and proceedings on it.

The first chapter briefly makes the beginning of this institute, introduces the adjustments through the historical development of the constitutional system and related adjustments from the beginning of the first Czechoslovak Republic to the present.

The second chapter defines the position of the President of the Republic within the constitutional system of the Czech Republic and his election.

The third chapter deals with the types of responsibilities that can be attributed to the President of the Republic and what consequences can be deduced from them.

The fourth chapter analysed in detail the facts of the constitutional offenses of high treason and gross violation of the Constitution or other parts of the constitutional order.

Chapter five describes negotiations on impeachment and proceedings before the Constitutional Court, and finally conducts an excursion into attempts at impeachment in recent times.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura knižní

- ANTOŠ, Marek. *Pravomoci prezidenta republiky po zavedení přímé volby*. In: *Ústavní postavení prezidenta republiky a způsob jeho volby*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2012.
- FILIP, Jan, Zdeněk KOUDELKA, Jiří KROUPA, Jan SVATONĚ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Renata VLČKOVÁ. *Soudobé ústavní systémy*. 2. dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- FILIP, Jan. *Ústavní právo 1: Základní pojmy a instituty, Ústavní základy ČR*. 4. opr. a dopl. vyd., v nakl. Doplněk 2 opr. a dopl. vyd. V Brně: Masarykova univerzita. 2003.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.
- GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013.
- GERLOCH, Aleš. *K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda*. In: *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 159. Sborníky (Mezinárodní politologický ústav), Sv. č. 34.
- GRONSKÝ, Jan. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa. I. 1914-1945*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.
- HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: C.H. Beck, 1997.
- KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.
- KLÍMA, Karel. et. al. *Státověda*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995.
- KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011.

- KYSELA, Jan. *Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní* In: NOVÁK, Miroslav a Miloš BRUNCLÍK, ed. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech – Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010.
- MATULA, Miloš. *Kontinuita a diskontinuita ústavní regulace výkonné moci v podmínkách Československa a České republiky*. In: GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. *Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018.
- NOVÁK, Miroslav, BRUNCLÍK, Miloš (eds.). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, 2008.
- PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015.
- RYCHETSKÝ, Pavel.; LANGÁŠEK, Tomáš.; HERC, Tomáš.; MLSNA, Petr. a kol. *Ústava České republiky: Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- SCHELLE, K. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s. 2016.
- SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE, Radovan SUCHÁNEK a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016.
- SUCHÁNEK, Radovan a Věra JIRÁSKOVÁ. *Ústava České republiky v praxi: 15 let platnosti základního zákona*. Praha: Leges, 2009.
- ŠEDO, Jakub, ed. *České prezidentské volby v roce 2013*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013.

- ŠIMÍČEK, Vojtěch, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PODHRÁZKÝ, Radovan SUCHÁNEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky – Komentář*. Praha: Linde Praha, 2010.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008.
- VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2007.
- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém: *České právní dějiny*, 2. vyd, Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.
- VOSTRÁ, Zuzana, ed. *Proměny ústavy a evropského práva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2018.
- WÁGNEROVÁ, Eliška, Martin DOSTÁL, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha, ASPI, a. s., 2007.
- WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Orbis, 1936.
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020.
- ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Československá ústava: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1989.
- ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

Literatura časopisecká

- FILIP, Jan. *K ústavní odpovědnosti v ČR a odpovědnosti hlavy státu zejména za velezradu*. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2010, XVIII, č. 1.
- GRABOWSKA, Sabina. *Odvolání prezidenta lidem jako zvláštní model ústavní odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi. 2010, XVIII, 3/2010.
- KUDRNA, Jan. *Přímá volba prezidenta – konec cesty trvající 23 let*. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica č. 4/2011.
- KUDRNA, Jan. *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo. 2013, 46(7).

- KYSELA, Jan, Wintř, Jan. *Ústavní rozměr vládní krize z května 2017*. Právní rozhledy, 2017, č. 13-14,
- MALÍŘ, Jan. *Když se ústavní konstrukce neberou vážně. Na okraj řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky* In: Jurisprudence 1/2020. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
- MLSNA, Petr. *Přímá volba prezidenta republiky – novela Ústavy ČR*. Právní rozhledy, 2012, č. 1, s. II
- VNENK, Vladislav. *Systematika odpovědnosti prezidenta republiky v českém ústavním systému*. In: Zborník příspěvků z „Česko – slovenskej právnickej súťaže o najlepšiu študentskú prácu“ za akademický rok 2014/2015 organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 10.- 11. septembra 2015. Univerzita Komenského v Bratislave: Právnická fakulta, 2016.
- VNENK, Vladislav. *Systematika odpovědnosti prezidenta České republiky a prezidenta Slovenské republiky*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, 2018, č. 2/1018.
- VNENK, Vladislav. *Ústavněprávní odpovědnost prezidenta republiky ve světle připravované novely Ústavy*. Právní rozhledy, 2015, č. 21.

Disertační práce

- HERC, Tomáš. *Prezident České republiky*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva, 2012.
- JANSTOVÁ, Kateřina. *Prezident republiky*. Disertační práva. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva, 2007